

CONFLICTUL DIN TRANSNISTRIA.

MOTIVAȚIILE ȘI OPORTUNITĂȚILE MINORITĂȚILOR RUSOFONE

Vladislav Branițchi, absolvent al specializării
Relații Internaționale și Studii Europene,
promoția 2021
email: vladislav.branitchi00@e-uvt.ro

ABSTRACT

This paper explores the motivations and opportunities of the Russian-speakers from Transnistria within the context of Transnistrian civil war, and their effects on the escalation of a violent rebellion. Using primarily the qualitative methods of analysing, I document that the cultural discrimination was one of the most acute reasons for the Russian-speaking ethnics from the left bank of the Dniester to fight. This motivation was catalysed due to making Romanian the only official language of the new Moldovan state, which was rapidly perceived by Slavs as a big threat to their freedom. Moreover, by analysing Transnistrian settlement patterns and the mechanism of opportunity, the paper proves the way spatial proximity among the concentrated majority of Russian-speakers from Transnistria favored the choice of violent rebellion to gain material benefits for them. The study also suggests that the severity of the opportunity mechanism was enhanced by the imposing military arsenal left by the 14th Soviet Army after the collapse of the U.S.S.R., which ensured an important instrument to win a secession alongside the direct support of Russia.

Keywords: Transnistria, ethnic war, motivations, opportunities, Russian-speakers, settlement patterns.

INTRODUCERE

Sfârșitul războiului rece și anume prăbușirea Uniunii Sovietice a creat un potențial enorm de frământare a spiritelor naționale în cadrul fostelor republici sovietice socialiste. Evenimentele s-au materializat, în unele cazuri, în izbucnirea unor violențe, care au fost rapid materializate în apariția unor conflicte intrastatale. Având în vedere circumstanțele crizei sovietice de la sfârșitul anilor 90, nu toate statele ex-sovietice au reușit să reproducă succesul țărilor baltice prin impunerea autorității asupra propriilor teritorii. În paralel, unele state au fost nevoite chiar să lupte pentru a-și menține aceste teritorii și a-și consolida securitatea națională fizică. Ca rezultat, evenimentele istorice recente certifică faptul că, la începutul anilor 90, multe dintre noile state est-europene se aflau la marginea războiului civil și în mijlocul unor crize politice în relația lor cu propriile regiuni secesioniste. Același tipar a cuprins și teritoriul fostei Republici Sovietice Socialiste Moldovenești, care odată cu stabilirea unui curs național al suveranității, este puternic lovită de problema secesionismului transnistrean. Chiar

dacă, într-o perioadă relativ scurtă, caracterul violent al confruntării etno-politice a fost ameliorat, Transnistria rămâne o problemă politică majoră pentru statul moldovenesc până în zilele noastre. Acest tip de conflict, denumit în literatura de specialitate „conflict înghețat”, înglobează o problemă de securitate stringentă atât la nivel național, cât și la nivelele regionale și locale. După cum ne explică și James Coyle,

„Într-un conflict înghețat, problemele rămân nerezolvate, însă lupta se oprește – sau este controlată la un nivel scăzut. Conflictele înghețate pot continua ani de zile: acestora le lipsește energia cinetică a războaielor fierbinți și de asemenea, acestea nu perturbă suficient sistemul internațional pentru a merita o intervenție mai viguroasă a țărilor care ar putea găsi un război fierbinte ca o provocare pentru propriile interese. În același timp, conflictele înghețate afectează puterea țărilor afectate de această stare de fapt.” (2018, p. 9).

Exemplele acestei tipologiei de conflict sunt evidențiate nu doar în cazul Transnistriei, ci și în rândul mai multor republice ex-sovietice (de exemplu cazurile Osetiei de Sud și Abkhaziei în Georgia,

Nagorno-Karabakh în Azerbaijan, Crimeea și Republicile Populare Donețk/Luhansk în Ucraina mai recent).

Nu putem spune că tema războiului transnistrean nu este tratată destul în literatura internațională. Deși au fost scrise destule despre interacțiunile din cadrul nivelului sistemic, unde au fost sintetizate pozițiile și implicările actorilor primari (statele), studiul de față țintește să ofere o perspectivă asupra mediului sub-sistemic, unde principalul scop devine analiza și explicarea principalelor percepții ale actorilor respectivi (grupurile etnice). În concret, lucrarea de față tinde să evalueze și să analizeze principalele motivații și oportunități ale grupului etnic rusofon transnistrean. Pornind de la principala întrebare de cercetare: „Prin ce putem defini principalele motivații și oportunități ale etniei rusofone și cât de ponderabile au fost acestea în procesul de escaladare a secesionismului violent?”, voi încerca să delimitez particularitățile respective și să atribui rolul acestora în cursa de separare a teritoriului separatist.

În acest mod, ipotezele de la care am pornit sunt următoarele:

1. Modelul de așezare teritorială al etniilor rusofone explică izbucnirea rebeliunii etnice din regiune;
2. Disponibilitatea arsenalului militar din regiune a reprezentat o oportunitate veridică și a permis escaladarea unui conflict violent;
3. Insecuritatea culturală a reprezentat o temere fundamentală și o motivație sporită pentru separatiști.

Pentru atingerea obiectivelor înaintate, metodologia de cercetare utilizată are drept fundament analiza calitativă de conținut a surselor și documentelor din literatura de specialitate aferentă domeniului și analiza datelor statistice cantitative.

Prima parte a corpului lucrării va fi destinată unei analize prin prisma teoriei modelelor de așezare teritorială, oferită de către Monica Toft (2002). Investigând datele statistice cantitative referitoare la demografia regiunii transnistrene, colectate din registre oficiale, vom fi capabili să identificăm modelul de așezare teritorială a grupurilor etnice din regiune. Acest lucru ne va permite nu doar să urmărim efectele tiparului dat în cadrul procesului de propulsare a secesiunii, ci să și deducem valorile coeficienților de „capabilitate” și „legitimitate” pentru urmărirea mișcării separatiste a comunității etnice de pe malul stâng al Nistrului.

Partea secundară dezmembrează și detaliază analitic esența temei de studiu. Datorită materialului teoretic oferit de către Nils Weidmann (2009), vom identifica

și explica principalele mecanisme operaționale ale procesului de secesiune la nivelul grupărilor etnice rusofone, răspunzând și la întrebarea de cercetare apărută pe parcurs: De ce cazul secesionismului transnistrean s-a marcat printr-un caracter violent?. Pe scurt, aceste mecanisme operaționale se corelează direct cu genericul studiului și oferă o argumentare analitică asupra motivației și oportunității reale a actorului principal din cadrul nivelului sub-sistemic.

Partea finală a cuprinsului introduce perspectiva teoretică a lui James Fearon (1995, 1998) – „problema angajamentului”, concept extrem de util pentru corpul lucrării. Prin prisma acestei noțiuni, vom fi capabili să delimităm principalele motivații de luptă și să explicăm jocul politic între majoritatea moldovenească și minoritatea rusofonă transnistreană. În continuare, prin intermediul argumentării factorilor ce au acutizat problema angajamentului, vom reevalua rolul modelului de așezare teritorială al etniei rusofone din Transnistria, vom certifica puterea arsenalului militar și vom reflecta asupra intervenției garantului extern în imaginea Federației Ruse.

Secțiunea finală a lucrării întrunește prezentarea concluziilor și rezultatelor cercetării, prin argumentarea validării sau nevalidării ipotezelor stabilite în incipitul lucrării. De asemenea, voi prezenta situația actuală a conflictului înghețat de pe Nistru, împrăștiind astfel arhiva literaturii de specialitate și venind cu o actualizare a situației complicate în care sunt angajate autoritățile de la Chișinău și cele de la Tiraspol în momentul de față.

MODELUL TRANSNISTREAN

DE AȘEZARE TERITORIALĂ AL ETNIEI RUSOFONE

Ab initio, consider oportun de a trata subiectul din perspectiva modelelor de așezare teritorială. Intenția de a introduce o analiză personală a modelelor de așezare din teritoriul transnistrean, adică locul unde grupurile etnice locuiesc, precum și concentrația acestora, care determină marcarea unei majorități/minorități, ne va dezvălui indici explicativi importanți, precum nivelul de capabilitate și legitimitate referitoare la grupurile etnice rusofone pentru o mobilizare a independenței.

„Ca regulă, atunci când ambele variabile – capabilitatea și legitimitatea sunt înalte, iar grupul etnic este concentrat într-un anumit teritoriu, este foarte probabil ca acesta să considere controlul asupra teritoriului disputat o problemă indivizibilă și să solicite independență.” (Toft, 2002, p. 89).

Acesta este cazul conflictului transnistrean, iar în cele ce urmează ne vom asigura în credibilitatea acestui scenariu.

În cadrul acestui capitol intenționez să urmăresc teoriile și cercetările lui Toft în scopul examinării evoluției spiritului secesionist transnistrean, care s-a marcat prin forme violente. Din start voi identifica și demonstra tipul de așezare teritorială în regiunea transnistreană, ca mai apoi să obțin date despre nivelul aproximativ al coeficienților de capabilitate și legitimitate ale mișcării separatiste transnistrene. Argumentarea indicilor dați va fi succedată de o reproducere a cercetărilor privind nivelul de violență al cazului dat, ca la final să concluzionez asupra ipotezei modelului de așezare transnistrean.

Ca regulă, distribuția fizică a grupurilor etnice se regăsește în cadrul a 4 mari categorii: majoritate concentrată, minoritate concentrată, urban, și dispersat (Toft, 2002, p. 89). Referindu-ne la distribuția etniilor transnistrene putem deduce logic o majoritate concentrată a minorităților slavone/vorbitoare de limbă rusă. Acestea alcătuiesc majoritatea structurii demografice a teritoriului, în particular fiind concentrate în spațiile urbane. Conform Ministerului Dezvoltării Economice al Republicii Moldovenești Nistrene, structura demografică curentă a Transnistriei este reprezentată de: 34.0% ruși, 26.60% ucraineni, 32.99% moldoveni, 2.79% bulgari, 0.60% belaruși (*Vezi Tabelul 1.1*). Dacă e să analizăm compoziția etnică pentru anul 1989, putem observa aceeași concentrare majoritară a etniilor vorbitoare de limbă rusă, unde 28.5% este reprezentată de către ruși, 26.4% ucraineni, 38.0% moldoveni, 2.0% bulgari.

Totuși, este important să explic motivul pentru care atest etniile transnistrene – rusă, ucraineană, belarusă, bulgară ca un întreg calificat drept „etnie rusofonă”. În contextul dat, cazul transnistrean este unul special și am putea accepta o asemenea generalizare a conceptului. Explicația nu este oferită doar de argumentele precum că toate aceste minorități sunt vorbitoare de aceeași limbă rusă, dar și, ceea ce este mult mai important, urmăresc scopuri politice analogice, și anume conservarea limbii ruse ca una oficială, dar și menținerea relațiilor strânse cu Federația Rusă și celelalte state C.S.I. Ideea rezidă în faptul că toate aceste etnii slavone conlocuitoare pe teritoriul transnistrean reprezintă un grup cultural rus care însă și-a pierdut identitatea civică sovietică și caută acum o nouă identitate politică într-un stat moldovenesc independent. Totuși trăsăturile acestui

grup rus, din care fac parte și reprezentanții celorlalte etnii menționate, au adoptat cultura rusă sub regimul sovietic. Elita sa însă a lansat termenul de „vorbitori de rusă” care viza mobilizarea politică a tuturor minorităților etnice (aprox. 60%) sub egida culturală rusească pentru a câștiga mai multă greutate politică. Astfel, împreună, toți acești „transnistreni” ipotetici pot fi considerați ca o comunitate politică pro-rusă (Sofranksy, 2001, p. 85). Practic, deducem ideea că aceste grupuri etnice rusofone pot fi privite ca niște coaliții politice formate și structurate pentru a căuta beneficii materiale. După cum putem observa, totalul acestor etnii rusofone alcătuiește un sumar promițător ce variază în jurul a 60% pentru 1989 și 64% pentru perioada curentă.

Tabelul 1.1. Populația Transnistriei în 1989 și 2019				
	1989		2019	
Ruși	211,170	28,5%	158,200	34,00%
Ucraineni	195,206	26,4%	124,200	26,60%
Moldoveni	281,302	38,0%	153,500	32,99%
Bulgari	14,930	2,0%	13,000	2,79%
Găgăuzi	4,779	0,60%	2,800	0,60%
Total	739,700	100,0%	465,200	100,0%

(D.S.R.M., 1994 și M.D.E.R.M.N., 2020)

Totuși, nu este destul să argumentăm apariția separatismului transnistrean violent în baza cantității concentrate de etnici rusofoni. Ceea ce ne-ar oferi mult mai multe explicații sunt efectele capabilității și legitimității grupurilor secesioniste rusofone în urma acestui model de așezare. Urmând teoria și cercetările autoarei Monica Toft, putem deduce nivelul de legitimitate și capabilitate al minorităților rusofone pentru cererea suveranității (*Vezi Figura 2*).

Figura

2

ETHNIC GROUPS AND THE DEMAND FOR SOVEREIGNTY

Settlement patterns	Capability	Homeland legitimacy	Majority rule legitimacy	Likelihood of sovereignty demand
Concentrated majority	High	High	High	High
Concentrated minority	Indeterminate	High	Low	Moderate
Urban	High	Low	Low	Low
Dispersed	Low	Low	Low	Low

(Toft, 2002, p. 92)

În acest mod, modelul transnistrean al concentrării majoritare se adevărește prin efectele ridicate asupra

capabilității și legitimității grupurilor rusofone mobilizate pentru suveranitate, astfel explicându-se necesitatea secesiunii și lupta violentă pentru independență. În cele ce urmează, voi demonstra acest lucru.

Nivelul înalt de capabilitate al grupurilor etnice rusofone poate fi dedus logic datorită numărului demografic impunător. Rezultatul concentrării etniilor rusofone și reprezentarea populației de bază a regiunii transnistrene explică direct capacitatea lor înaltă de mobilizare. Totuși, la fel cum am putut observa în *Figura 2*, nivelul înalt de capabilitate nu este specific unui singur grup etnic concentrat majoritar.

Indicii similari sunt posedați și de către grupurile etnice urbane, mai mult de atât, indicii capabilității grupurilor urbane deseori excelează cei omniprezenți în rândul majorității teritoriale. Deci, este foarte important să analizăm și indicatorii mediilor urbane transnistrene pentru a înregistra efectul lor crucial asupra evoluției spiritului separatist în regiune. În acest mod, intenționez să demonstrez că marile centre urbane transnistrene, și anume Bender (Tighina), Rîbnița, și în special – Tiraspol, au înregistrat indici de capabilitate extra sporită. Dacă analizăm datele demografice (pentru perioada aferentă 1989) ale capitalei Transnistriei – Tiraspol, care este și cel mai mare centru urban, observăm din nou o majoritate concentrată a minorității rusofone, dintre care rușii constituie 41.10%, ucrainenii 32.80%, în timp ce moldovenii constituie doar circa 18% (*Vezi Tabelul 1.2*). Referindu-ne la datele demografice ale altor centre urbane conforme aceluiași an, precum Bender (Tighina) și Rîbnița, putem observa aceeași dominație a minorității vorbitoare de limbă rusă, și anume Bender – ruși 42.50%, ucrainenii 18.50%, moldovenii 28.80%; Rîbnița – ruși 24.30%, ucrainenii 44.60%, moldovenii 24.80% (D.S.R.M., 1994).

Tabelul 1.2 Populația etnică a Tiraspolului la 1989 și 2004				
	1989		2018	
Ruși	74,687	41,10%	61,215	44,67%
Ucrainenii	58,643	32,80%	42,760	31,20%
Moldovenii	31,057	17,10%	23,424	17,09%
Bulgari	2,252	1,20%	2,519	1,83%
Total	181.632	100,00%	137,016	100,00%

(D.S.R.M., 1994 și M.D.E.R.M.N., 2020)

Reședința într-o zonă urbană implică acces la mass-media și bani, precum și la rețele dense (în special economice). Grupurile urbane tind să fie mai strâns legate între ele decât grupurile rurale și să fie

mai bine informate despre politicile de stat care le afectează (Toft, 2002, p. 89). În consecință, putem înregistra Tiraspolul ca cel mai eficient mobilizant al întregii regiuni datorită capabilității sale înalte. Una dintre cele mai importante și decisive organizații pentru alimentarea spiritului secesionist – Consiliul Colectiv al Muncii Unite (*Obiyedinennyi Sovet trudovykh kollektivov* O.S.T.K.) a fost fondată la Tiraspol la 11 august 1989 (Bershin, 2002, p. 21). O.S.T.K. a condus principala mișcare politică pentru independența Transnistriei față de Moldova. În august – septembrie 1989, O.S.T.K. a organizat greve multiple, la care au participat 30 de mii de muncitori din peste 200 de locuri de muncă, în timp ce alte 400 de colective de muncă și-au declarat solidaritatea cu cererile participanților și organizatorilor. Ecoul grevelor a cuprins multe întreprinderi, instituții și organizații din alte centre urbane, ca Bender și Rîbnița. Între timp, tot sub patronajul O.S.T.K., au apărut ziarele „*Bastuyushchiy Tiraspol*” (Tiraspolul Grevist) și „*Trudovoy Tiraspol*” (Tiraspolul Muncitor), care au avut un rol temeinic în influențarea și sporirea spiritului secesionist al maselor (Bershin, 2002, p. 21). Ca rezultat, acțiunile colective din mediile urbane, în rând cu inițiativele elitelor locale, au dus la organizarea referendumurilor în majoritatea centrelor urbane din Transnistria. Acestea s-au petrecut timp de aproape un an, din 1989 până la 1990. De exemplu, la Rîbnița, a avut loc un referendum pe 3 decembrie 1989, la Tiraspol – pe 28 ianuarie 1990, pe 1 iulie – la Bender, pe 12 august – la Dubăsari, pe 25 noiembrie 1990 – la Grigoriopol. Ca rezultat, la referendum au participat 370.101 de oameni sau 79% din totalul înscris în liste. Dintre aceștia, 355.345 de persoane care au reprezentat 95,8% – au susținut inițiativa de separare și proclamare a independenței Transnistriei față de Moldova (Volkova, 2006, p. 392). *Ad rem*, majoritatea concentrată din centrele urbane a jucat rolul de promotor în colaborare și mobilizare pentru a înfăptui separarea teritoriului transnistrean. Prin exemplele menționate anterior am putut certifica nivelul înalt al capabilității centrelor urbane din regiune.

După cum am remarcat, al doilea indice rezidă în legitimitate. Ca regulă, această combinație crucială între o capabilitate înaltă și o legitimitate ridicată determină astfel de grupuri concentrate majoritar să fie susceptibile de a cere suveranitate și chiar de a adopta violență în acest scop (Toft, 2002, p. 92). După cum am putut vedea până acum, o concentrație

majoritară a etniilor rusofone, ce depășește peste 60% din totalul populației regiunii transnistrene, a dus la propulsarea mișcărilor secesioniste pe fundalul variabilelor ridicate de legitimitate și capabilitate create de efectul majoritar. Însă cum putem explica coeficientul înalt de legitimitate? În acest caz, regula este simplă. Dacă grupul etnic depășește 50% sau mai mult din populația regiunii, acesta trebuie reprezentat de către un guvern (Toft, 2002, p. 91). *De facto*, intențiile noului stat moldovenesc suveran (ulterior și insuccesul constituției moldovenești de la 1994) nu se caracterizau prin furnizarea garanțiilor pentru reprezentarea grupurilor etnice în organele naționale alese (Sofransky, 2001, p. 87). Spre exemplu, Parlamentul moldovenesc ales la 1998 consta din:

Moldoveni	Români	Ucraineni	Ruși	Găgăuzi	Bulgari
47	37	8	3	4	2

(Sofransky, 2001, p. 87)

Acest amestec arată o subreprezentare severă a etnicilor ruși, în timp ce toate minoritățile (exclusiv moldo-români) au o reprezentare de două ori mai mică decât procentul lor în cadrul populației. Aici apare percepția etnicilor rusofoni de favorizare a grupului etnic moldo-român la nivel de reprezentare națională (Sofransky, 2001, p. 88). În acest mod, poate fi explicat efectul înalt al legitimității acțiunii lor secesioniste. În primul rând, legitimitatea este unul dintre principiile fundamentale ale democrației. Acest lucru implică faptul că oriunde democrația însăși este privită legitimă, pretențiile bazate pe statutul majoritar trebuie de asemenea considerate legitime (Toft, 2002, p. 91). Majoritatea rusofonă nu s-a asociat pretențiilor statului moldovenesc de a stabili limba moldovenească ca unica limbă oficială a noului stat care cuprindea inclusiv teritoriul transnistrean și era reprezentat de o majoritate impunătoare moldo-română. În al doilea rând, o „majoritate” este cuantificabilă și ușor de recunoscut. Observatorii externi și participanții la o dispută pot conveni ușor asupra faptului dacă un grup constituie o majoritate (Toft, 2002, p. 91). După cum am menționat, etniile ruse, ucrainene, bulgare, belaruse și chiar găgăuze au acționat în comun ca rezultat al proiectării culturale sovietice de tip rusesc întrucât utilizau limba rusă ca limbă de bază a comunicării în sfera publică. Chiar și astăzi, în spatele fațadei instituționale și retorice multi-etnice, limba rusă domină toate sferele vieții publice (Dembinska și Iglesias, 2013). În al treilea rând, regula majorității

facilitează adesea mobilizarea propriu-zisă a grupului etnic (Toft, 2002, p. 91). După cum remarcă Thomas Schelling (1960, p. 74), „Oamenii au nevoie de un semnal, de preferat un semnal simplu și puternic, încât toată lumea să fie sigură că toți ceilalți vor răspunde în mod similar, oferindu-și o imunitate mai mare unul altuia care însoțește acțiunea în cantități mari.”. Semnalul elitelor s-a dovedit a fi răsunător. Efectul acestui semnal a fost reprezentat de mobilizarea în masă a etniilor rusofone pentru demonstrații, greve și pseudo-referendumuri, care au conferit spiritului separatist un luciu al legitimității democratice (Fischer, 2016, p. 27).

Caracterul violent al secesionismului transnistrean poate fi explicat prin aceeași prismă a modelului de așezare. Conform teoriei și numeroaselor cercetări efectuate de Monica Toft, putem observa că modelul de așezare teritorial într-adevăr crește probabilitatea violenței (Toft, 2002, p. 98). Conform datelor prezentate în *Figura 3* și *Figura 4* putem observa că majoritățile concentrate sunt de două ori și jumătate mai predispuse decât minoritățile concentrate să se angajeze în rebeliune și aproximativ de patru – cinci ori mai mari decât grupurile urbane și dispersate.

Figura 3

REGRESSION OF REBELLION ON SETTLEMENT PATTERNS

Variables	Coefficient	Standard error	T statistic
Constant/ concentrated majority	2.78	.353	7.86***
Concentrated minority	-1.61	.490	-3.28***
Urban	-2.45	.472	-5.18 ***
Dispersed	-2.12	.418	-5.03***

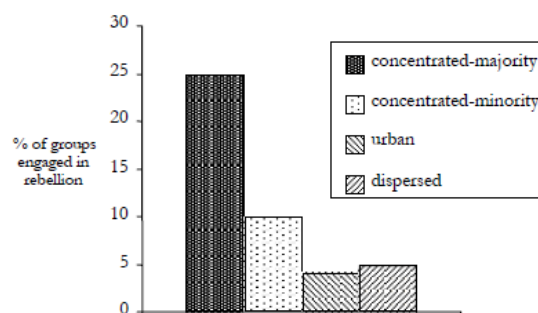
Number of cases, 207
R-squared .170

*** = $p < .01$, one-tailed test.

(Toft, 2002, p. 99)

Figura 4

SETTLEMENT PATTERNS AND FREQUENCY OF REBELLION, 1980–95

(Toft, 2002, p. 99)

Deși ipoteza concentrației majoritare a etniilor rusofone în cadrul teritoriului transnistrean demonstrează veridic apariția necesității de proclamare a suveranității regiunii și caracterul violent al acesteia, nu explică pe deplin modelul similar în cazul U.T.A. Găgăuzia. Cu o concentrație majoritară a etnicilor găgăuzi în regiunea *Gagauz Yeri* din sudul Republicii Moldova, aici nu au fost înregistrate manifestări secesioniste cu caracter violent. Secesionismul găgăuz a avut un caracter moderat, în acest context, apare întrebarea: de ce cel transnistrean s-a manifestat atât de grav? Voi încerca să ofer un răspuns în cadrul următorului capitol, însă această întrebare ne demonstrează că, deși „modelul de așezare teritorială” se numără temeinic printre factorii declanșatori ai războiului transnistrean, acesta nu oferă o bază empirică îndestulătoare pentru a explica un caz relativ similar din cadrul aceluiași stat, fapt ce ilustrează că modelul de așezare teritorială transnistrean nu este factorul crucial în propulsarea secesionismului violent, ci mai degrabă o pârghie naturală pentru desăvârșirea nevoilor secesioniste ale etniilor rusofone transnistrene. Respectiv, conchidem că la baza evoluției separatismului violent transnistrean stau la bază mai mulți factori. În continuare intenționez să explic și să analizez principalele mecanisme ce au provocat motivații, dar care au oferit și oportunități pentru minoritățile rusofone din regiunea transnistreană, dar să atrag atenția și asupra reacției statului central moldovenesc, pentru a oferi astfel un răspuns complet referitor la cauzele propulsării unui secesionism violent, soldat cu un război civil.

MECANISMELE PROPULSĂRII SECESIONISMULUI. REAȚII ALE STATULUI

Următorul capitol este destinat unei analize a principalelor mecanisme explicative ale procesului propulsării secesionismului transnistrean. Cu ajutorul materialului teoretic oferit de Nils Weidmann (2009), voi încerca să demonstrez, dar și să delimitez motivațiile, apoi oportunitățile grupurilor etnice rusofone și efectul acestora.

Este important să clarific principalele concepte pe care le voi aborda în cele ce urmează. În principiu, distingem două mari perspective: motivațiile și oportunitățile. Referindu-ne la cea dintâi, conceptualizăm o abordare mai veche, deși forța ei explicativă sub nici o formă nu poate fi negată. Într-adevăr, literatura de specialitate mai veche tinde să se concentreze asupra motivațiilor actorilor pentru luptă: conflictul apare deoarece unele grupuri dintr-o societate se percep

dezavantajate politic sau economic în comparație cu altele (Gurr 1970; Horowitz 1985).

Pe scurt, conform acestei perspective, nemulțumirile colective sunt principalul factor care determină conflictul. Pe parcurs însă, cercetătorii au avansat către o perspectivă nouă, mai diferită – cea a oportunităților. În acest mod, lucrările curente asupra războaielor civile evidențiază oportunitățile ca fiind cauza principală a conflictului. Conform acestei perspective, grupurile luptă deoarece, în anumite circumstanțe, violența devine o strategie viabilă pentru a obține beneficii materiale. Deci, în timp ce explicațiile motivaționale văd conflictul ca rezultat al discriminării de grup, scopul perspectivei oportunităților rezidă în ideea de a face ca violența să fie profitabilă (Weidmann, 2009, p. 527). Practic, distingem două mecanisme operaționale – mecanismul motivației (*motivation-driven mechanism*) și mecanismul oportunității (*opportunity-driven mechanism*) (Weidmann, 2009, p. 526). Le vom aborda punctual.

MECANISMUL MOTIVAȚIEI

Impactul concentrației grupurilor etnice transnistrene, care l-am analizat în primul capitol, este definitoriu pentru explicarea mecanismelor date. Cel dintâi mecanism relaționează modelul de așezare al concentrației majoritare cu motivația unui grup de a ridica armele. Argumentul principal rezidă în faptul că grupurile cu un grad ridicat de concentrare sunt mai predispuse să arate un atașament puternic față de teritoriul lor și, prin urmare, sunt mai predispuse să lupte pentru el (Weidmann, 2009, p. 528).

Mecanismul dat ne oferă o bază ipotetică, cum practic grupurile rusofone transnistrene s-au considerat dezavantajate în comparație cu restul etniilor, fapt ce i-a motivat să lupte pentru teritoriul și elementele culturale personale. Putem demonstra ușor această ipoteză analizând pretextul izbucnirii conflictului. Sunt convins că primele temeri considerabile ale etniilor rusofone au apărut pe fundalul intenției statului central moldovenesc de a adopta limba moldovenească ca singura limbă oficială a statului și de a reveni la alfabetul românesc latin. La 31 august 1989, Sovietul Suprem al Moldovei a adoptat noile legi lingvistice, transformând limba moldovenească în limba oficială („de stat”), folosind scrierea latină și recunoscând unitatea limbii moldovenești cu cea română (*Vezi Anexa nr.1*). Limba rusă, vorbită în mare majoritate de etniile rusofone, ar fi rămas folosită doar ca limbă pentru relațiile interetnice („limbă de comunicare”)

(Vahl și Emerson, 2004, p. 5). Mai mult de atât, la 27 aprilie 1990 a fost adoptată legea drapelului de stat, care avea la bază elementul național – tricolorul albastru, galben și roșu, cu stema moldovenească. Ulterior, la 1991 a fost schimbat și imnul național în „*Deșteaptă-te, române!*”, imnul național al României începând cu 1990. Aceste acțiuni au reprezentat, pe de o parte, succesul mișcării naționale din partea dreaptă a Nistrului, dar care îngloba, pe de altă parte, un pas provocator pentru mișcările separatiste nu doar din Transnistria, ci și din Găgăuzia (Musteață, 2014, p. 98). În modul dat, s-au manifestat principalele motivații ale grupurilor rusofone transnistrene, întrucât perceperea discriminării lingvistice și culturale, pe fundalul aprobării elementelor naționale moldovenești cu specific românesc, au accentuat sporit un atac asupra securității grupurilor etnice rusofone, dar și a teritoriului pe care îl populau. Ca rezultat, aceste motivații au fost materializate rapid în acțiuni colective, bazate în prim plan pe nemulțumiri comune și greve cu proteste. Tot mai activ sunt înregistrate scene puternice de proteste în regiunea transnistreană împotriva politicilor etnice ale guvernului central. Astfel, a luat amploare termenul de „mișcările secesioniste în Transnistria”, care inițial erau în căutarea autonomiei în cadrul R.S.S.M. pentru a păstra limba rusă ca limbă oficială. În mare parte, grupurile rusești și ucrainene au organizat întâlniri în masă, greve și proteste violente, iar acest ton a permis formarea organizațiilor de apărare a limbii ruse, nu doar în Transnistria prin Uniunea Colectivelor de Muncă (*O.T.S.K.*), ci și pe malul drept al Nistrului (*Edinstvo*) (Vahl și Emerson, 2004, p. 5).

Totuși, pornind de la temeiul teoretic de bază al mecanismului motivației introdus de Weidmann, care pune accent pe atașamentul grupurilor etnice anume față de teritoriul său, am putut observa că în cazul Transnistriei accentul grupurilor etnice rusofone motivate pentru angajarea în conflict a presupus mai degrabă un atașament extra-sporit față de elementul lingvistic, fapt ce ne demonstrează că exemplul motivațiilor secesionismului transnistrean este unul mai particular. Ceea ce vreau să afirm este faptul că mecanismul motivației în cazul secesionismului transnistrean a fost centrat în primul rând pe conservarea echilibrului cultural al regiunii pro-ruse

Atașamentul și pretențiile teritoriale au fost declanșate într-o fază secundară a jocului, fiind cauzate de neutralizarea libertății culturale din partea autorităților pro-naționaliste de la Chișinău. În acest

mod, grupurile rusofone au devenit motivate să lupte pentru valoarea esențială a teritoriului său, cu scopul inaugurării limbii ruse ca limbă oficială, fapt ce ar asigura securitatea lor atât la nivel cultural, cât și la nivel fizic. După cum am reușit să ne încredințăm, într-o primă fază a conflictului am putea presupune că anume libertatea lingvistică reprezenta pentru minoritățile etnice rusofone un garant al securității teritoriului său, și nu controlul propriu-zis al suprafeței teritoriale din stânga Nistrului. Într-adevăr, nu trebuie să excludem ipoteza că anume elementul cultural ar fi fost principalul motiv de „apărare” a regiunii. Pe de altă parte, nu putem exclude nici varianta angajamentului rusofonilor față de teritoriul propriu-zis ca sursă de motivație pentru luptă, însă acesta, după părerea mea, s-a manifestat într-un mod coerent în cea de-a doua fază a jocului, când libertatea culturală a rusofonilor a fost pusă la îndoială scrupulos. Nu putem afirma veridic că etnia rusofonă a perceput teritoriul transnistrean ca pe o „patrie”, mai degrabă modelul de așezare majoritar a permis, într-o oarecare măsură, acest lucru. Doar dacă teritoriul unui grup este în mod rezonabil bine definit, putem presupune că grupul îl consideră „al lor” (Weidmann, 2009, p. 531). Omniprezența rusofonilor în stânga Nistrului ar fi putut să le permită acest lucru, însă nu în totalitate. Să nu uităm că, în linii generale, spațiile rurale ale Transnistriei rămâneau populate preponderent de etnicii moldoveni. Însă apariția unor probleme adresate la securitatea culturală a rusofonilor i-a angajat într-un conflict violent pentru întreaga fâșie de teritoriu, iar aici rolul primordial l-a avut concentrația urbană, care s-a dovedit a fi rusofonă.

După cum ne explică și Monica Toft (2002, p. 85), grupurile concentrate sunt mai susceptibile să-și considere teritoriul ca pe o patrie și, prin urmare, își asumă un drept natural la autonomie asupra acestuia. Aici avem de a face și cu valoarea intrinsecă a unui teritoriu, despre care am spus anterior, fapt ce motivează grupul etnic să lupte pentru el. Necâtând deja la pretențiile culturale, grupurile rusofone au luptat într-un mod firesc pentru teritoriul lor astfel pentru a-și garanta securitatea culturală (în prim plan menținerea limbii ruse ca limbă oficială). Mai mult de atât, nu trebuie să excludem nici faptul că un teritoriu concentrat oferă, de asemenea, un avantaj strategic pentru un grup (Weidmann, 2009, p. 531). Dacă eforturile grupului de a obține o autonomie mai mare au succes, asigurarea și apărarea unui teritoriu alăturat este mult mai realizabilă (Posen 1993; Goemans 2006). În acest mod, putem explica

procesul prin care spiralele originare din marile centre urbane (de ex. Rîbnița, și în special Tiraspol) au luptat pentru autonomia întregului teritoriu din stînga Nistrului, unde comunitatea rusofonă era omniprezentă, iar garantarea securității culturale era strîns legată de controlul asupra întreg teritoriului, de asemenea reușind chiar să câștige controlul asupra localităților învecinate (de ex. orașul Bender, din dreapta Nistrului).

MECANISMUL OPORTUNITĂȚII

În mod firesc, acest mecanism evidențiază oportunitățile ca fiind cauza principală a conflictului. Pe de altă parte, mecanismul poziționează și o relație între modelul de așezare și capacitățile unui grup de luptă. Aici, în prim plan, ne vom referi la analiza concentrării oamenilor pentru a determina oportunitățile de mobilizare ale grupului separatist. Mai precis, datorită interacțiunii facilitate a membrilor grupului, grupurile concentrate au mai multe șanse să depășească problemele de acțiune colectivă și, prin urmare, au o probabilitate mai mare de a se angaja în conflict (Weidmann, 2009, p. 528). După cum am dedus în capitolul precedent, minoritățile rusofone din Transnistria au dispus de variabile înalte de capacitate pentru secesiune. Raportat la modelul de așezare bazat pe concentrația majoritară, vom identifica anumite particularități definitorii ce au materializat motivațiile în oportunități reale. Din nou, avem ocazia de a evalua rolul critic al concentrației majoritare a rusofonilor din Transnistria.

În primul rând, la fel cum ne spune și Toft (2002, p. 89), grupurile concentrate dispun de mai bune rețele politice, economice și sociale, pe care le pot folosi cu succes pentru a începe și a susține luptele. Când vine vorba de mobilizarea maselor pentru conflict, concentrarea geografică și, prin urmare, apropierea spațială a indivizilor se dovedesc a fi foarte avantajoase. Oportunismul secesionist transnistrean a putut fi observat în cazul extinderii spiritului separatist de către formațiunile *O.S.T.K.*, unde, în principal, zecile de colective muncitorești de pe întregul teritoriu s-au solidarizat manifestațiilor separatiste. Un alt exemplu credibil poate fi catalogat în cazul bătăliei de la Bender, la 1992. Oportunitatea invadării Benderului s-a adeverit în conformitate cu același tipar de așezare majoritar, dar și proximității spațiale. Bender se află pe malul drept al Nistrului, la doar 10 kilometri de capitala Transnistriei – Tiraspol, separat doar de râul Nistru și satul Parcani. Pentru această perioadă

(1989), Bender concentrează sumar peste 64% etnici rusofoni¹, iar localitatea Parcani aproximativ 95%², fiind dominată preponderent de etnicii bulgari. În egală măsură, nu trebuie să excludem nici interesele geostrategice. Bender și împrejurimile sale sunt conectate cu restul teritoriului R.M.N. prin poduri rutiere și feroviare peste Nistru și satul Parcani. De asemenea, orașul concentrează un nod important de cale ferată și rutieră din zonele de est și sud ale Moldovei; orașul este un mare centru industrial al regiunii transnistrene, al doilea ca mărime și ca populație după capitala Tiraspol. În acest mod, catalogăm faptul cum proximitatea geografică acționează ca un factor important care favorizează coordonarea. Perspectiva dată este argumentată și de către Lichbach (1995, p. 159). El atribuie efectul concentrării care stimulează conflictele prin trei factori. În primul rând, proximitatea spațială a membrilor grupului duce la interacțiuni frecvente și la formarea unei „proximități cognitive” între ei. Această proximitate cognitivă este deosebit de importantă, deoarece favorizează stabilirea nemulțumirilor colective în rândul populației grupului. În al doilea rând, concentrarea populației facilitează coordonarea acțiunilor colective prin reducerea costurilor organizațiilor. În al treilea rând, grupurile concentrate pot susține mai ușor disidența prin administrarea recompenselor și monitorizarea dezertorilor (vezi și Hardin, 1995). Pe de altă parte, la fel cum am anticipat capitolul trecut, cu cât membrii grupului sunt mai îndepărtați unul de celălalt, cu atât este mai puțin probabil ca grupul să mobilizeze un număr critic de oameni și resurse pentru conflict (Weidmann, 2009, p. 532). Cu alte cuvinte, dispersarea geografică a maselor etnice le face a fi mai puțin susceptibile de conflicte, pe când concentrațiile majoritare - invers, fapt ce declanșează în mod firesc oportunități de luptă.

Cu toate acestea, apare totuși întrebarea – de unde etnicii rusofoni au beneficiat de resurse pentru propulsarea unui eventual război de secesiune? Aici distingem factorul-cheie. Acesta se rezumă la concentrația armamentului militar sovietic în regiunea transnistreană. Întrucât un arsenal militar enorm, conform standartelor regiunii, a rămas „depozitat” în

¹ Conform Dicționarului Statistic al Republicii Moldova din 1994, componența etnică a Benderului este: ruși 42,50%, ucraineni 18,50%, moldoveni 28,80% ; Rîbnița: ruși 24,30%, ucraineni 44,60%, moldoveni 24,80%. (n.a.).

² Conform datelor demografice prezentate pe site-ul localității, populația de circa 10.000 locuitori este reprezentată de 95% etnici bulgari. (n.a.).

hangarurile transnistrene, oportunitatea de a profita de această putere uriașă era, pur și simplu, definitorie. După prăbușirea fostei Uniuni Sovietice, Armata a 14-a sovietică a lăsat 40.000 de tone de armament și muniție în Transnistria, sute de piese de artilerie autopropulsate și alte vehicule blindate, precum și sute de exemplare de tancuri T-64, în afară de alte piese de echipament militar (Lugar, 2011). Cu toate acestea, atâta timp cât grupurile separatiste își puteau susține caracterul secesionist prin puterea militară, nimic nu îi oprea din utilizarea forței grele pentru atingerea scopurilor de separare, ba chiar o putere militară impunătoare le oferea un avantaj psihologic însemnat.

Întrucât am tratat aceste mecanisme separat, este important să le conectăm, pentru a primi un răspuns asupra faptului cum a avut loc materializarea motivațiilor separatiste în oportunități reale. După părerea mea, masele rusofone au considerat viabilă strategia războiului violent, care urma să asigure beneficii materiale ca rezultat a 3 factori motivaționali de bază: factorul majorității concentrate în regiune și în special în centrele urbane de frunte, după cum am argumentat anterior; sprijinul fizic și militar pentru mișcarea separatistă al actorilor externi (Rusia); conștientizarea poziției slabe a tânărului și proaspăt-creatului stat moldovenesc, care nu dispunea de o abilitate concretă de opunere împotriva majorității transnistrene violente aflate sub tutela sprijinului rusesc de la Moscova. În aceste condiții, grupurile etnice rusofone au fost stimulate de perspectivele oportunității de a lupta, ceea ce a făcut ca fenomenul violenței să fie perceput profitabil. Nu putem pune la îndoială oportunitatea declarării unui stat autonom care ar asigura securitatea fizică și culturală a grupurilor pro-ruse pe fundalul satisfacerii celorlaltor nevoi și preferințe social-politice.

Adunând toate acestea, pe lângă influența majoră a modelului de așezare majoritar, este important să remarcăm faptul că pentru ambele mecanisme, teritoriul este, la fel, un factor foarte valoros. În contextul mecanismului motivației, de regulă, teritoriul a fost văzut de etniile vorbitoare de limbă rusă ca o valoare intrinsecă și a constituit astfel unul dintre motivele pentru care oamenii au luptat. Pe de altă parte, explicațiile mecanismului de oportunitate în cadrul războiului civil iau o perspectivă diferită: aici, teritoriul a influențat comunicarea grupului și coordonarea pentru conflict (Weidmann, 2009, p. 527), deoarece, ca exemplu, interacțiunea facilitată între minoritățile vorbitoare de limbă rusă a stârnit crearea organizațiilor colective cu caracter violent (*O.S.T.K.*).

PROBLEMA ANGAJAMENTULUI

Făcând o introducere scurtă în esența conceptului dat, este vital să punctez că problema angajamentului își trage originea din problematica auto-determinării naționale a statelor, concept care rămâne a fi puternic, însă nesigur, la fel ca în anii 1920 și 1930. „Nimeni nu pune la îndoială principiul autodeterminării, însă în fosta Uniune Sovietică și Europa de Est după comunism urmărirea puternică a „autodeterminării” pare să ducă la o succesiune nesfârșită de războaie iredentiste și secesioniste, represiuni de stat ale minorităților, curățare etnică, un număr enorm de probleme legate de refugiați și, probabil, motive fertile pentru escaladarea unui conflict de putere majoră” (Fearon, 1998, p. 107). Întrucât principiul autodeterminării (DEX, 2009) are la bază dreptul națiunii de a-și alege singură statutul politic și calea de dezvoltare economică, socială și culturală, acest lucru indică neimplicarea unui alt actor. Acesta este un prim element datorită căruia putem pătrunde în esența problemei angajamentului și efectul acesteia asupra conflictelor etnice. Practic, autodeterminarea stabilită după colapsul sovietic a permis statelor și națiunilor post-sovietice să-și decidă singure soarta, iar organele sovietice nu mai activau în calitate de terț pentru conlocuitorii etnici ai statelor. De aici a început o serie de conflicte între majorități și minorități.

Fearon raportează problema angajamentului ca un factor emergent în special în spațiul post-sovietic. Mai exact, teoria sa țintește să explice că creșterea nivelului de violență etnică se produce ca rezultat al unei probleme de angajament, care apare atunci când două comunități politice/grupuri etnice se găsesc fără un terț care să poată garanta acordurile între ele (Fearon, 1995, p. 2). Întrucât spațiul Europei de Est a înregistrat o prăbușire a guvernelor sovietice, grupurile etnice s-au regăsit singure în fața negocierii. Potrivit lui Fearon (1998, p. 108), problema rezidă în faptul că în Europa de Est post-comunistă, majoritățile etnice s-au dovedit a fi incapabile să se angajeze să nu exploateze minoritățile etnice într-un nou stat. Minoritățile etnice, cum ar fi sârbii din Croația, armenii din Azerbaidjan, și eventual, osetinii din Georgia, anticipau că necătând la ceea ce sunt de acord liderii majorității la momentul actual, nu există nici o garanție că acești lideri nu vor renega în viitor – datorită jocului majorității politice într-un stat nou care urmează a fi creat. Având în vedere această anticipare, a lupta acum, la început, cu speranța de a câștiga secesiunea dintr-un stat slab și abia format, poate părea o strategie alternativă superioară (Fearon, 1998, p. 109), în locul unei negocieri cu speranțe

palide în viitor. Astfel, un scenariu tipic ar fi următorul: „Acești oameni, reprezentanți ai două grupuri etnice diferite, să spunem Xs și Ys, s-au urât și s-au războit unul împotriva celuilalt timp de mai multe secole; aceasta fiind starea lor naturală. Între timp, dominația comunistă puternică i-a împiedicat să se omoare, dar totuși, în cele din urmă „oală” a fiert (sau a fiert atunci când i s-a scos capacul).” (Fearon 1998, p. 108).

După părerea mea, Fearon a anticipat excelent gravitatea problemei angajamentului, fiind îngrijorat, în prim plan, pentru spațiul post sovietic, unde se înregistrează o dispersare temeinică de etnici ruși, ceea ce este cu precădere actual pentru cazul studiului meu. În cele ce urmează, datorită modelelor teoretice oferite de către Fearon, voi argumenta încadrarea cazului conflictului Transnistrean în modelul jocului problemei angajamentului, unde minoritatea ruso-fonă din Transnistria a urmărit violent separarea de Moldova. Adicional, datorită analizei mai profunde a problemei angajamentului în contextul secesionismului transnistrean, vom fi capabili să identificăm alți factori care au dus la acutizarea acestei probleme, înregistrând efecte asupra întregii confruntări civile. Mai exact, voi analiza 3 factori care au dus la acutizarea problemei angajamentului și care au avut un efect sporit asupra derulării procesului de secesiune din regiunea stângii Nistrului.

În contextul dat, ne vom referi la primul model de joc al problemei angajamentului (Fearon, 1995, p. 6) cu care se pot confrunta grupurile etnice atunci când nu au o terță, cum ar fi un guvern central care să garanteze acordurile. Totodată, primul model de joc al problemei angajamentului explică cel mai bine logica de bază a conceptului propriu-zis. Deci, majoritatea și minoritatea vor juca un joc în două perioade. În prima perioadă a jocului, minoritatea alege dacă să accepte planurile pentru un nou stat, acceptând fie încorporarea, fie atacarea majorității, astfel încurajând astfel războiul etnic în speranța de a câștiga secesiunea sau poate încorporarea într-un alt stat mai pe placul său. În cazul în care minoritatea alege încorporarea, jocul va trece automat în perioada a doua. Aceasta începe cu înaintarea unor cerințe politice ale majorității pentru grupul minoritar, cerințe care pot fi mai mult sau mai puțin severe. Pachetul de cerințe va rezuma un set întreg de politici de stat care vor avea efect asupra vieții minorității în cadrul acestui stat (reguli privind proprietatea, modul în care ar fi tratate cazurile lor în instanțe de către organele de drept, politicile lingvistice, protecție, accesul la locuri de muncă de

stat, învățământ superior, credit și așa mai departe.). După determinarea cerințelor politice majoritare, grupul minoritar alege din nou dacă acceptă cerințele și devine parte a noului stat, fie încearcă să lupte împotriva majorității. Astfel, succesiunea acțiunilor revine în modul următor (Fearon, 1998, 6):

1. Perioada 1: grupul minoritar alege dacă luptă împotriva majorității sau acceptă încorporarea. În acest context, „luptă” produce violență etnică.
2. Perioada 2: Dacă minoritatea a ales „acceptarea”, grupul majoritar înaintează un pachet de cerințe (sau reguli).
3. Minoritatea alege dacă acceptă sau luptă, având în vedere cerințele/regulile.

În cele din urmă, rămâne de specificat remunerările. Dacă e să ne referim la opțiunea de conflict pentru valorile grupurilor, atunci lupta va fi modelată ca un pariu care ar putea produce fie victorie, fie înfrângere. Pentru minoritate, victoria ar însemna independență reușită, control al teritoriului, „autonomie culturală” sau încorporare într-o altă entitate politică. Înfrângerea ar însemna încorporarea forțată în noul stat al majorității etnice. Pentru majoritatea etnică, victoria înseamnă capacitatea de a impune orice politici dorește cu privire la statutul grupului minoritar (Fearon, 1995, p. 8).

Raportând modelul dat la cazul separatismului transnistrean, concidem că rusofonii din regiune au optat pentru o luptă violentă încă din prima perioadă a jocului. De ce? Pentru a răspunde la această întrebare este important să luăm în considerație efectele războiului pentru ambele perioade ale jocului.

În cazul în care grupul minoritar alege în prima perioadă să rămână în cadrul statului majoritar, acest lucru îi permite statului să-și consolideze puterea în regiune. Ideea este că, după ce noul stat a avut timp să se consolideze și după ce minoritatea a acceptat o dată guvernarea sa, aceasta ar avea mult mai puține șanse de succes în viitor, dacă ar încerca să renunțe prin rebeliune la guvernarea acceptată. Consolidarea permite liderilor noului stat să dezvolte forțe de poliție, armată și un aparat de securitate internă, toate acestea făcând o eventuală rebeliune din viitor mai dificilă. În plus, în cazul unei rebeliuni viitoare, sprijinul internațional pentru o mișcare de secesiune ar putea fi obținut mai dificil după ce minoritatea a consimțit o dată să adere la stat și să accepte guvernarea sa (Fearon, 1995, p. 8). Întrucât minoritatea va avea o perspectivă mai bună de a câștiga concesi sau independență

luptând în perioada 1 decât în perioada 2, minoritatea din cadrul acestui model va alege întotdeauna să lupte în prima perioadă mai degrabă decât să accepte noul regim. Rațiunea din spatele acestei alegeri este simplă. Minoritatea anticipează că, într-un nou stat, aceasta va fi supusă capriciilor politicii majoritare. În particular, politicienii majorității vor avea stimulente pentru a susține cerințe (de exemplu prin promulgarea politicilor) până la punctul care ar face ca minoritatea să fie aproape, dar nu întocmai dispusă să încerce rebeliunea. Întrucât rebeliunea ulterioară împotriva unui stat consolidat are mai puține șanse să reușească decât rebeliunea de acum, aceasta este de preferat în momentul defață, în raport cu pacea pe care minoritatea ar primi-o dacă ar intra în noul stat (Fearon, 1995, p. 9). Un lucru interesant despre această alegere este faptul că înrăutățește situația atât pentru minoritate, cât și pentru majoritate decât ar fi fost într-un mod ideal. Deoarece lupta implică costuri pentru ambele părți, există întotdeauna rezoluții pașnice pe care ambele părți le preferă rezultatului conflictului pe care îl obțin de fapt. Motivul pentru care părțile nu pot atinge un astfel de rezultat pozitiv este că majoritatea nu se poate angaja să nu exploateze puterea redusă de negociere a minorității după consolidarea statului. Dacă majoritatea s-ar putea angaja cumva în politici mai moderate sau corecte în viitor, atunci minoritatea ar prefera să accepte o încorporare pașnică decât să încerce războiul. Însă, din moment ce părțile interacționează într-un mediu anarhic, în care nu există un terț disponibil pentru a garanta angajamentele, minoritatea nu are niciun motiv să aibă încredere în declarațiile liderilor majoritari din perioada 1 cu privire la respectarea drepturilor, proprietății sau vieții lor din perioada 2 (Fearon, 1995, p. 10).

În mod rațional, majoritatea acestor explicații indică faptul că o secesiune violentă încă din prima perioadă a jocului pare să fie o strategie optimă pentru grupurile rusofone din Transnistria. Mediul anarhic din spațiul R.S.S.M. în care începea să ia amploare jocul dintre majoritatea moldovenească și minoritatea rusofonă s-a început a concepe încă din anii 1980. În acești ani, ca urmare a noului program politic al Uniunii Sovietice, „*perestroika*”, care presupunea un set de reforme în vederea „curățării socialismului” de deformări (corupție, nedreptate în distribuirea bunurilor materiale, lipsa libertăților democratice etc.), eliberarea societății sovietice de consecințele cultului personalității, dar și poziționarea omului ca figură principală în sfera politică, economică

și spirituală, oferindu-i dreptul la libera alegere în politică și cultură, consolidându-se astfel libertățile cetățenești și democrația politică (M.E.R., 2014, p. 668). Efectul acestui nou program ideologic al lui Gorbaciov a avut un puternic efect asupra maselor din cadrul republicilor sovietice socialiste. În special, activitatea socială a populației țării [U.R.S.S.] a crescut considerabil, iar problemele naționale s-au agravat (Etinger, 1993). În cadrul republicilor sovietice au apărut mișcări sociale care uneau reprezentanții naționalităților titulare ale acestor republici. În R.S.S. Moldovenească, această mișcare a fost exprimată prin proclamarea tezei despre identitatea limbilor moldovenească și română și prin apelurile pentru unirea Moldovei cu România (Solozobov, 2006, p. 56). Majoritatea covârșitoare a conducerii politice, dar și a „inteligenței naționale” din Moldova au susținut activ noile sentimente naționaliste pro-române în societate.

În martie 1988, în cadrul congresului Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S. de la Moscova, a fost făcută o propunere de acordare a statutului „de stat” tuturor limbilor națiunilor titulare din cadrul republicilor Uniunii Sovietice. Ulterior, în Moldova s-a solicitat recunoașterea identității limbilor moldovenești și română, precum și transcrierea limbii moldovenești în grafia latină și transformarea acesteia în limbă de stat a R.S.S. Moldovenească (Olkott, Tishkova, Malashenko, 1997). În acest sens, spiritele naționaliste moldovenești se acutizau și mai tare. În toamna anului 1988 au avut loc o serie de demonstrații, la care s-au auzit sloganuri tot mai radicale: „*Moldova – pentru moldoveni*”, „*Valiza – stația – Rusia*”, „*Rușii – peste Nistru, evreii – în Nistru*” (Kozhokin, 2004, p. 373). În mai 1989 a fost creat Frontul Popular al Moldovei, care era format din mai multe organizații naționaliste. Drept urmare, aceasta a condus la o mișcare socială spontană din partea minorității vorbitoare de limbă rusă, care nu era de acord cu cerințele majorității moldovenești și a susținut introducerea a două limbi de stat în Moldova - moldovenească și rusă (Kozhokin, 2004, p. 373). Cu toate acestea, la 2 septembrie 1990, rusofonii din Transnistria au decis să se separe de Moldova. Prilejul a fost aceeași adoptare legislativă care făcea limba moldovenească – limba de stat, dar rușii erau mai mult îngrijorați de organizarea naționalistă moldovenească care a urmat „*perestroika*” și care părea să indice în direcția independenței sau chiar a unificării cu România (Fane, 1993, p. 141). Oricare dintre aceste rezultate ar implica termeni

politici noi și probabil mai răi pentru ruși. Potrivit lui Daria Fane (1993, p. 141), „Unii lideri au explicat secesiunea transnistreană drept o „incertitudine” cu privire la viitorul lor și frica de a se trezi dimineța într-un alt stat”.

În acest sens, teoria problemei angajamentului ne oferă o explicație a procesului de polarizare rapidă a opiniei publice în cadrul societății transnistrene. Odată cu proiectele legislative lingvistice menționate, rusofonii din Transnistria, indiferenți sau extrem de indiferenți la astfel de lucruri, s-au confruntat cu perspectiva de a intra în noul stat moldovenesc fără garanții credibile cu privire la statutul lor politic sau la securitatea culturală. Și, deși guvernul majoritar moldovenesc ar fi putut face mult mai mult pentru a încerca să asigure minoritatea rusofonă, nu ar fi putut face nimic credibil pentru a se angaja să nu urmeze politici în detrimentul bunăstării și securității rusofonilor în viitor, după ce statul moldovenesc ar fi devenit mai puternic. Având în vedere această perspectivă, ar putea avea sens chiar și pentru rusofonii non-extremiști să încerce să lupte acum, mai degrabă decât mai târziu, în ciuda costurilor războiului civil și a existenței unor negocieri pe care majoritățile ambelor părți le-ar fi putut prefera. Această polarizare a opiniei publice a fost accelerată inclusiv de mișcările și demonstrațiile naționaliste ale moldovenilor din republică, percepute ca un soi de discriminare culturală la adresa rusofonilor. Ca rezultat, rusofonii s-au mobilizat prin respingerea aspirațiilor naționaliste moldovenești (marșuri O.S.T.K.) și declararea propriei independențe, în care securitatea culturală și fizică le-ar fi fost asigurată în mod cert. În acest context, putem certifica separarea violentă a rușilor încă din prima perioadă a jocului. Acest lucru se datorează faptului că minorității rusofone îi va fi mai dificil să se separe după ce majoritatea moldovenească și-a consolidat controlul asupra noului stat și a început să construiască forțele de poliție, armată și aparatele de securitate. Pe de altă parte, o potențială victorie a grupului minoritar rusofon înseamnă o secesiune reușită, în care primește beneficii în raport cu valoarea independenței pentru grup (Fearon, 1998, p. 116).

Polarizarea rapidă a opiniei publice din Transnistria a identificat viabilă strategia de luptă încă din prima perioadă a jocului. Pentru minoritatea rusofonă, planul de declarare a limbii moldovenești latine identică limbii române ca limbă oficială unică a statului însemna că aceasta va intra într-un nou stat în care nu are nicio indicație serioasă că guvernul majoritar le va putea garanta în mod credibil drepturile, ba chiar invers, această acțiune putând fi

interpretată ca un semn serios al unei discriminări în masă. Același model al problemei de angajament ar putea fi observat și în cazul conflictului etnic din Nagorno-Karabakh, unde dezintegrarea autorității sovietice i-a determinat pe armenii din Nagorno-Karabakh să încerce să lupte pentru secesiune imediat, mai degrabă, decât să înfrunte un viitor incert ca minoritate în noul stat Azerbaijan (Fearon, 1998, p. 120). Cu toate acestea, modelul problemei de angajament al lui Fearon permite identificarea unor factori adiționali care au acutizat acest concept. În cele ce urmează, voi analiza succint trei factori remarcabili care au afectat gravitatea problemei angajamentului pentru cazul Transnistriei și care au influențat într-un mod crucial întregul curs al secesiunii.

La fel cum relatează și Fearon (1995, p. 121), printre acești factori se pot număra:

1. forța militară și preferințele culturale ale minorității;
2. modelul de așezare al grupului minoritar și majoritar;
3. prezența garanțiilor externi sau a „fraților etnici” într-un stat vecin, care sunt dispuși și capabili să amenințe credibil că vor interveni în numele minorității dacă reprezentanții ei vor fi abuzați în noul stat.

FORȚA MILITARĂ ȘI PREFERINȚELE CULTURALE ALE MINORITĂȚII

După cum am putut conchide, problema angajamentului dintre Moldova și regiunea transnistreană a operat încă din perioada întâi, ceea ce a însemnat că rusofonii transnistreni au preferat să lupte încă de la început, decât să accepte *zero beneficii* în noul stat. *Zero beneficii* ar trebui să fie interpretate ca politicile pe care majoritatea le-ar urma dacă minoritatea nu ar avea deloc putere de negociere militară. Astfel, în cazul în care minoritatea este relativ slabă în comparație cu majoritatea, sau dacă costurile minorității pentru o luptă ar fi mult prea mari în raport cu valoarea culturală a secesiunii, minoritatea ar prefera mai degrabă să se alăture statului nou decât să lupte. Dimpotrivă, dacă minoritatea este puternică din punct de vedere militar față de majoritate, atunci este cel mai probabil ca problema angajamentului să funcționeze și minoritatea să accepte lupta (Fearon, 1995, p. 122). Din câte am observat și din capitolul anterior, rusofonii din Transnistria nu erau sub nici o formă inferiori din punct de vedere militar față de Moldova. Dimpotrivă, prezența arsenalului militar sovietic al armatei a 14-a și schemele de contrabandă

a traficului de armament realizate activ certificau separatiștii drept o forță armată impunătoare în cadrul rivalității cu Moldova³.

În septembrie 1991, cu participarea directă a militarilor Armatei a 14-a, în Transnistria a fost creată și înarmată garda națională transnistreană⁴, al cărei comandant suprem a devenit autoproclamatul președinte Igor Smirnov. Conform mărturiilor generalului Ion Costăș (2012, p. 349): „Când noi [partea moldovenească] înființăm Ministerul Apărării, construcția armatei în autoproclamată R.M.N. era, în linii mari, finalizată, grație comandantului Armatei a 14-a, Ghennadi Iakovlev, care aproviziona din abundență republica ilegală cu ofițeri (trecuți de urgență în rezervă), arme și muniție. Tot ce nu ținea de activele Armatei a 14-a, ca de exemplu bunurile batalionului de reparații de la Tiraspol (subordonat, în perioada sovietică, Districtului Militar Odessa), pur și simplu era acaparat de partea transnistreană.”. În mai 1992, de la Tiraspol și Rîbnița, gardiștii trimiteau zilnic la Dubăsari coloane cu arme și muniție, printre altele, au fost trimise patru instalații cu proiectile reactive antitanc, direcționale PTURS, 16 tunuri anti tanc MT-12 de 100 mm, sisteme antiaeriene Strela-2. Garda dispunea, fără nicio restricție, de muniția de artilerie existentă în depozitul 1 411 de la Colbasna, unde erau păstrate 2 700 de vagoane cu arme aduse din Ungaria, Cehoslovacia și fosta RDG, după evacuarea Armatei Sovietice de acolo (Costăș, 2012, p. 354). Pe de altă parte, preferințele culturale ale rusofonilor au fost ajustate la fel în perioada întâi. Luând în considerație reacția negativă împotriva deciziei centrale de stabilire a limbii moldovenești ca singură limbă oficială a statului, etnicii rusofoni s-au orientat către o separare cu orice preț, în care le-ar fi fost garantată libertatea culturală.

MODELUL DE AȘEZARE AL GRUPULUI MINORITAR ȘI MAJORITAR

Întrucât am demonstrat deja apartenența și efectul acestui factor de-a lungul capitolelor anterioare, voi reaminti doar ideea de bază. Aceasta indică faptul că

³ Chiar și după aproape un deceniu după conflict, forțele militare ale Transnistriei și Moldovei continuă să înregistreze un coeficient de putere relativ egal. Pentru luna august 2001, Armata Națională a Moldovei era formată din 8500 de persoane, preconizându-se reducerea acesteia până la 7000 de persoane. Efectivul Forțelor Armate ale Transnistriei se ridica la 7 500 de persoane (fără a lua în calcul Armata a 14-a), iar republica autoproclamată nici nu avea de gând să reducă numărul acestora. Ținând cont de suprafața pe care erau dislocate aceste forțe armate, raportul era de 1:3,5. În Moldova, la o mie de locuitori reveneau 2,16 militari, iar în Transnistria - 6,4 (Costăș, 2012: 517).

⁴ După anul 1992, garda R.M.N. a fost reorganizată în componența „forțelor armate ale R.M.N.”. (n.a.).

în cazul în care grupurile etnice nu sunt amestecate deloc, sau cel puțin un grup etnic minoritar reprezintă o majoritate concentrată a teritoriului, atunci nimic nu va împiedica grupul minoritar să își declare pur și simplu autonomia proprie a regiunii sau independența ca stat nou (Fearon, 1995, p. 122). Acest lucru a fost înregistrat și în cazul Transnistriei, însă modelul secesionismului dat nu a permis o separare pașnică ca și în cazul Cehoslovaciei. Ca regulă, acest scenariu pune povara escaladării violente asupra grupului majoritar (Fearon, 1995, p. 122), însă, în acest caz am putut observa că primele ciocniri violente au avut un caracter mai degrabă reciproc, înregistrate în regiunea Dubăsari, unde autoritățile locale se supuneau organelor de la Chișinău – care includeau regiunea transnistreană în componența noului stat moldovenesc suveran, pe când tabăra separatiștilor nega categoric acest lucru. „Dualitatea era reprezentată de consiliul orașenesc care susținea separarea, pe când consiliul raional susținea autoritățile centrale. La scurt timp separatiștii și-au organizat formațiuni paramilitare de gardiști, cazaci și miliție, iar autoritățile legitime erau reprezentate de poliție.” (Grecu, 2005). În acest mod au avut loc primele ciocniri violente, care mai apoi au escaladat într-un război civil.

Astfel, nu putem atribui povara escaladării conflictului violent taberei majoritare, întrucât înregistrăm o ciocnire reciprocă dintre o minoritate concentrată majoritar care își urmărește cert secesiunea și o majoritate care nu dorește să renunțe la teritoriul său fizic și la reprezentanții săi etnici din această regiune. Pe de altă parte, dacă majoritatea și minoritatea sunt extrem de amestecate, atunci minoritatea nu poate pur și simplu să declare autonomie politică sau suveranitate (Fearon, 1995, p. 122). De exemplu, acest fapt ar putea explica de ce minoritatea rusofonă din regiunea nordică a Moldovei, în special din orașul puternic rusificat Bălți, nu a optat pentru secesiune. În acest caz, pentru a se asigura controlul teritoriului, minoritatea trebuie să elimine sau să subjuge membrii grupului majoritar (Fearon, 1995, p. 122), însă acest lucru nu a fost posibil inclusiv din cauza majorității suficiente a moldovenilor din nord.

PREZENȚA GARANȚILOR EXTERNI

Probabil unul dintre efectele cruciale ale secesionismului transnistrean s-a manifestat datorită implicării Rusiei în cadrul acestui conflict. Deși statul rus a afirmat că nu urmărea implicații în cazul războiului separatist din Moldova, interesele sale geostrategice și geopolitice în regiunea Transnistriei au demonstrat contrariul. În

primul rând, Transnistria reprezintă pentru Rusia o bază militară departe de hotarele federației. Odată cu destrămarea Uniunii Sovietice, Rusia a pierdut 24% din teritoriu, 40% din populație și s-a îndepărtat de Europa Occidentală cu 1000 km. Mai mult de atât, odată cu colapsul U.R.S.S., Rusia a pierdut toate bazele militare din Europa de Est (începând cu lichidarea grupei militare din Germania de Răsărit, Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, statele Baltice, Crimeea, până la baza militară „Poti” din Georgia). În acest context, Transnistria reprezenta nu numai o bază militară rusă, ci un *plațdarm*⁵ al extinderii influenței și puterii ruse reale pe peninsula Balcanică, începând încă cu Al. Suverov, care în secolul al XVIII-lea a fondat pentru prima dată depozitul militar al armatei ruse în Tighina, pregătindu-se de asaltul cetății Izmail (Covalschi și Leancă, 2014, p. 243). Astfel, pierderea Transnistriei nu intra în planurile Rusiei, care urma să își amplifice ambițiile expansioniste.

În paralel, temerea expansiunii statelor balcanice (România, Croația, Serbia) în sud-estul Europei, dar și extinderea blocului N.A.T.O. ca precedent al pierderii influenței ruse în cadrul spațiului european al C.S.I. rămânea cât se poate de stringentă pentru liderii de la Kremlin. Desigur, putem susține că cea mai mare implicație a Rusiei în cadrul conflictului a fost nu doar suportul pentru crearea gardei transnistrene, ci și suplinirea directă a acesteia și a separatiștilor cu armament și personal militar din cadrul fostei Armate Sovietice nr. 14. Inițial, formațiunile armate ale autoproclamatei republici erau aprovizionate cu arme ușoare de foc (automate AKM, AK-74, AKS-74U), puști cu lunetă, mitraliere. De asemenea, existau în înzestrare mijloace ușoare antitanc, sisteme lansatoare de mine și rachete artilerie de calibru mare, tehnică blindată, mijloace de apărare antiaeriană și aviație (inclusiv elicoptere MI-8 și MI-2, avionul de transport AN-26 și de cercetare IAK-52). Militarii au început să transmită la finele lunii noiembrie 1991 loturi importante de arme gardiștilor, atunci când situația s-a agravat rapid, din cauza campaniei pentru alegerea președintelui autoproclamatei republici (Costaș, 2012:352). Să nu uităm că pe teritoriul transnistrean încă continuau să funcționeze uzini industriale ce activau în folosul complexului industrial-militar rus. Chiar în primăvara anului 1992, la întreprinderile de pe malul stâng ale complexului militar-industrial

(Elektromaș, Kirovski), cu sprijinul specialiștilor ruși și cu tehnologiile sistemului militar-industrial rus, a fost lansată producția de pistoale „Makarov”, automate „Polismen”, lansatoare de grenade „Gnom”, aruncătoare de mine „Vasiliok”, sisteme antiaeriene „Duga” (Costaș, 2012, p. 353). În luna mai 1992, la Dubăsari, din cadrul companiilor de tancuri și de infanterie motorizată ale Armatei a 14-a, au fost luate cu forța 18 tancuri de luptă T-64BV și 18 transportoare blindate BTR-70. Astfel, la Bender, împotriva părții moldovenești au fost folosite tancurile sovietice T-64. După cum spune generalul moldovean Costaș (2012, p. 354), în aceleași zile de mai, ministrul rus al apărării, generalul Graciov, i-a transmis comandantului Armatei a 14-a, generalului Netkaciov, următoarea dispoziție:

„În legătură cu agravarea situației din Transnistria și plecând de la faptul că acesta este un pământ rusc, trebuie să îl apărăm cu toate metodele disponibile. Din partea dvs. se cere: Să completați efectivele tuturor unităților militare ale Armatei a 14-a dislocate în Transnistria, din rezerva de mobilizare a acesteia. Să aduceți toate unitățile militare ale Armatei a 14-a în stare de pregătire deplină de luptă. Să deblocați toate unitățile militare din stânga Nistrului.”

Ca rezultat, conform datelor generalului moldovean Ion Costaș (2012, p. 354), doar în seara de 19 mai 1992, de la Regimentul 183 infanterie motorizată, din cadrul Diviziei 59 infanterie motorizată, gardiștii au mai primit încă 10 unități de tancuri T-64B, transportoare blindate BTR-70 – 10 buc., BTR-60PB – 4 buc., lansatoare de grenade 120 mm – 26 buc., tunuri de infanterie PTP 100 mm – 13 buc., lansatoare automate de grenade AGS 17 – 12 buc., lansatoare de grenade antitanc pe afet SPG 9 – 9 unități, lansatoare de grenade RPG 7 – 12 unități, automate AKS – 163 buc., mitraliere pentru tancuri PKT – 21 buc., șase autovehicule GAZ – 66 și trei autovehicule Ural. Moscova nu a reacționat în niciun fel la transmiterea armelor către separatiștii din Transnistria. Însă observatorii occidentali nu au tăcut, fapt pentru care imaginea Rusiei în străinătate a avut de suferit. Explicând transmiterea tehnicii de luptă către formațiunile armate ce acționau ilegal într-un stat membru al C.S.I., comandantul suprem al Forțelor Armate din C.S.I., Evghenii Șapoșnicov, a declarat în cadrul conferinței de presă de la 20 mai 1992 următoarele:

„Când într-o unitate vine o mulțime de 15 000 de oameni furioși, dintre care mulți cu doar o seară în

⁵ Plațdarm – teritoriul unui stat ce depozitează o concentrare a forțelor armate, care este utilizat în pregătirea unei invazii asupra teritoriului inamic și poate avea o importanță strategică sau operațională. (n.a.).

urmă și-au îngropat rudele și prietenii, nu pot exclude că printre ofițeri și generali nu se găsesc unii care să treacă de partea acestor oameni ofenșați și umiliți.”

„Această explicație, deloc favorabilă poporului moldovenesc, nu poate fi calificată decât ca o declarație în sprijinul politicii separatiste. Nu e de mirare că, în acest timp, comisariatele militare din Transnistria realizau mobilizarea recruților și rezerviștilor pentru Armata a 14-a, în unitățile și subunitățile de armată s-au constituit grupuri de mobilizare din rândul rezerviștilor, în toate regimentele Diviziei 59 infanterie motorizată s-a constituit câte un regiment de tancuri, completat cu rezerviști transnistreni, care s-au unit într-un batalion de tancuri. S-a ajuns ca la 21 mai, președintele R.M.N. Igor Smirnov să semneze un decret privind trecerea tuturor unităților Armatei a 14-a sub jurisdicția Transnistriei, iar la ora 1 noaptea, acest decret a fost citit în toate unitățile militare. Însă apogeul tuturor acestor evenimente a fost sosirea la Tiraspol a adjunctului comandantului Forțelor Armate Unificate ale C.S.I., generalul Stolearov care, în cadrul unei consfătuiri cu conducătorii Transnistriei, a declarat că așa-numita R.M.N. și armata ei reprezintă interesele geopolitice ale Rusiei în această regiune și că, plecând de la aceasta, Moscova a susținut întotdeauna relații strânse cu liderii republicii separatiste.” (Costaș: 2012, p. 355).

Revenind la modelul problemei angajamentului al lui Fearon (1998, p. 123), acesta ne indică la fel posibilitatea ca minoritatea din noul stat să aibă o „frăție etnică” într-un stat puternic de alături, ceea ce ar afecta în mod cert jocul, de exemplu cum ar fi sârbii în Serbia, maghiarii în Ungaria, rușii în Rusia, etc., astfel minoritatea anticipând o reacție din partea acestui stat. Cum desigur etnicii ruși au fost dispersați de-a lungul întregii Uniuni Sovietice, minoritatea rusofonă transnistreană era în imediată apropiere de frații lor etnici. Aici este important să vorbesc despre acțiunile intervenționiste ale Rusiei întreprinse în scopul „protejării” minorităților rusofone din regiune. În linii generale, Rusia a folosit intervenția militară în numele acestor etnici ruși „persecutați”, iar prin dezmembrarea teritorială și șantajul economic pentru a descuraja Moldova de la urmărirea unificării cu România, a „obligat-o” să ratifice acordurile C.S.I. și să o convingă de necesitatea menținerii unor relații politice și economice strânse cu Moscova (Hill și Jewett, 1994, p. 61). De fapt, este destul de interesant să contemplăm asupra acestui instrument, întrucât dispersarea etnicilor ruși în fostele republici sovietice

oferă astăzi Rusiei pârgul prin care își camuflează intervențiile directe în statele vecine ca „protejarea” etnicilor ruși și asigurarea respectării drepturilor acestora. O asemenea tactică a fost folosită nu doar în cazul războiului din Transnistria, ci și în cadrul conflictelor din Osetia de Sud, Abkhazia, Crimeea, Donbass. În acest sens, intervenirea directă a Moscovei în cadrul războiului secesionist din Moldova s-a formulat ca o „datorie morală” de „apărare” a rusofonilor, guvernul rus declarând că vorbitorii de limba română ar fi comis un „genocid” în Transnistria, iar Moscova nu ar putea sta cu mâinile în sân atâta timp cât rușii erau uciși. Astfel, se pretinde că Moscova a instruit Armata a 14-a staționată să protejeze „cetățenii pașnici” de atacurile „bandiților” moldoveni din regiune (Hill și Jewett, 1994, p. 61). Aceeași poziție era susținută și de către liderii locali. Generalul Aleksandr Lebed, comandantul forțelor ruse din Moldova din iunie 1992 l-a susținut pe liderul transnistrean Igor Smirnov, denunțând conducerea de la Chișinău drept „criminali de război” și acuzând Moldova ca fiind „un stat fascist” (Waters, 2001). Totuși, odată cu încheierea conflictului în vara lui 1992, statul rus nu mai încerca să susțină că este o forță de menținere a păcii în regiune, iar declarațiile proaspete arătau clar că Rusia își protejează mai degrabă interesele, nu etnicii ruși. Ministrul rus al Apărării Pavel Graciov a anunțat, de exemplu, în decembrie 1992, că retragerea arsenalului militar al Armatei a 14-a nu ar fi posibilă, deoarece „în Transnistria există o mulțime de proprietate militară și echipamente de luptă, iar cel mai important, trebuie să ne gândim la personal” (Hill și Jewett, 1994, p. 63). În general, după cum afirmă și Pieter Van Houten (1996, p. 21): „este izbitor cât de multe declarații mixte și contradictorii sunt făcute de oficialii statului rus cu privire la situația minorităților ruse din „vecinătatea apropiată”. Unii oficiali spun că Rusia își va sprijini activ conaționalii din străinătate și va interveni în treburile altor state, dacă acest lucru va fi necesar pentru a-i proteja.

Cu toate acestea, alți oficiali afirmă că Rusia respectă integritatea teritorială a altor state și că tratamentul rușilor este o problemă internă a acelor state. Mai mult de atât, unii oficiali își contrazic în mod regulat propriile declarații...”. Întrucât acesta este un aspect sensibil al politicii externe rusești, în urma celor redactate anterior, cred că pot afirma cert veridicitatea intervenției Rusiei în cadrul războiului separatist din Transnistria. Opinia dată este activ susținută și de alți scriitori, politologi care au documentat eforturile

guvernului Elțin de reafirmare a influenței ruse asupra Ucrainei, Georgiei, Moldovei, statelor baltice și a celorlalte foste republici sovietice. După cum remarcă și Mircea Snegur în iunie 1992 (Hill și Jewett, 1994, p. 62): „Se pune întrebarea, nu sunt oare autoritățile rusești cele care provoacă aceste conflicte pentru a-și păstra controlul asupra noilor state independente?”.

CONCLUZII

Scopul primordial al acestei lucrări este analiza percepțiilor și acțiunilor actorilor din cadrul nivelului sub-sistemic în cazul secesionismului din Transnistria. Acest lucru a fost realizat prin determinarea motivațiilor și oportunităților grupurilor etnice rusofone din regiune, și analiza efectelor acestor particularități în cadrul procesului de propulsare al separatismului și escaladării unei rebeliuni violente. De asemenea, într-un plan secundar, lucrarea a urmărit să ofere un răspuns pentru determinarea caracterului violent al mișcării de secesiune.

Ipoteza numărul 1, referitoare la analiza efectului modelelor de așezare teritorială ale etniilor rusofone în spațiul transnistrean, a fost confirmată într-un mod parțial. Validitatea acestei ipoteze s-a ilustrat prin rezultatele acțiunilor colective etnice orientate spre o propulsare a mișcării de secesiune. Prin intermediul colectării și analizei datelor statistice cantitative referitoare la distribuția demografică la nivel etnic al regiunii, am catalogat un model de așezare teritorială bazat pe o concentrație majoritară a etnicilor rusofoni, cu o reprezentativitate medie în jur de 60+%. De asemenea, am atras atenția și asupra concentrațiilor de tip urban, care au adevărit efecte de mobilizare mult mai ridicate (de ex. rata rusofonilor din capitala Transnistriei – or. Tiraspol indică o majoritate de peste 75%). Aceste înregistrări importante ne-au oferit date însemnate referitoare la coeficienții de capabilitate și legitimitate. Datorită cercetărilor lui Toft (2002) asupra nivelului de solicitare a suveranității din partea grupurilor etnice, am dedus variabile înalte pentru acești coeficienți, și respectiv, am reușit să explic capacitatea înaltă de mobilizare a etnicilor ruși, dar și pretențiile majoritare în legătură cu dezacordul stabilirii limbii moldovenești ca singura limbă oficială a noului stat. Aceste rezultate m-au ajutat la proiectarea viitoarelor ipoteze. Pe de altă parte, ipoteza numărul 1 nu a reușit să ofere un răspuns suficient de clar, dar și destul din punct de vedere empiric, pentru a explica caracterul violent al rebeliunii. Recurgând pe moment la o analiză comparativă a secesiunii transnistrene și

a celei găgăuze, de la câțiva kilometri depărtare, am reușit să certific că rezultatele obținute nu dispun de forța explicativă deplină pentru a justifica rebeliunea violentă din Stânga Nistrului. În acest sens, am fost nevoit să propun o nouă ipoteză, însă acest lucru m-a motivat și mai mult să continui cercetarea, apropiindu-mă de nucleul problemei.

Ipoteza numărul 2, referitoare la disponibilitatea arsenalului militar din regiune, oferă, în prim plan, o explicație esențială pentru caracterul violent al secesiunii propulsate de către etnicii rusofoni din Transnistria. Prin analiza datelor cantitative, am reușit să certific efectivul și capacitatea militară de luptă a taberei transnistrene. Rezultatul indică că această disponibilitate militară a fost condiționată de suplinirea separatiștilor de către forțele armate ex-sovietice și deja devenite rusești, temeiul de bază reprezentând repartizarea echipamentului militar al Armatei Sovietice a 14-a. Stabilirea acestei consecințe însă nu a fost posibilă fără analiza și evaluarea principalelor mecanisme de propulsare a secesiunii. Aici am reușit să identific ponderabilitatea mecanismului de motivație și celui de oportunitate pentru derularea întregului curs al separării teritoriului.

În linii mari, mecanismul motivației a confirmat ideea de bază a ipotezei numărul 3, și anume faptul că insecuritatea culturală a reprezentat o temere acută pentru minoritatea rusofonă, și respectiv o motivație sporită de separare. Analizând percepțiile grupurilor etnice rusofone, am stabilit că acestea au semnalat o puternică discriminare culturală, parvenită în baza intenției statului central moldoveneasc de adoptare a legii privind funcționalitatea limbii moldovenești ca singură limbă de stat oficială. Și deși indicațiile teoretice ale lui Weidmann (2009) raportează atașamentul grupurilor etnice față de teritoriul pe care le populează, rezultatele mele favorizează ideea atașamentului grupurilor etnice rusofone mai degrabă asupra elementului lingvistic, ce determină criteriul cultural. Acest rezultat impresionant al studiului meu m-a tentat să consider exemplul secesionismului transnistrean un caz unic și particular, care merită a fi tratat ca atare. De asemenea, mecanismul motivației s-a corelat cu explicațiile revenite din materialul aferent modelelor de așezare teritorială și a indicat modul în care motivațiile etnicilor rusofoni au fost materializate în oportunități reale datorită modelului concentrației majoritare, ce a permis mobilizarea eficientă a maselor și înfăptuirea acțiunilor colective de specie secesionistă.

În paralel, explicarea mecanismului oportunității a confirmat mai mult ipoteza numărul 2, unde a accentuat rolul crucial al arsenalului militar ca instrument de materializare a nemulțumirilor colective. Pe de altă parte, analiza acestui mecanism a evidențiat oportunitatea rusofonilor ca o cauză de bază a conflictului separatist. Corelând din nou explicațiile teoretice ale mecanismului oportunității cu modelul de așezare teritorială al etniei rusofone transnistrene, am identificat modul în care proximitatea spațială a dus la eficientizarea operațiunilor de separare a teritoriului. Efectul concentrației majoritare al etnicilor rusofoni a permis accesul mult mai ușor la rețele politice, economice și sociale, ce au fost folosite de către rusofoni pentru a începe și susține luptele. Rezultatele lucrării indică clar că toate aceste elemente au reprezentat căpătâiul oportunităților separatiștilor și au permis grupului etnic majoritar să considere strategia violentă de luptă una perfect viabilă, care ar asigura beneficii materiale în imaginea obținerii suveranității, și, respectiv, securității culturale.

Secțiunea finală a cuprinsului, ce are la bază studiul perspectivei de „problemă de angajament”, a relevat rezultate la fel de importante pentru lucrarea mea. Datorită materialului teoretic oferit de către James Fearon (1995; 1998), am reușit să subliniez lipsa terțului în cadrul dialogului și acordurilor dintre minoritatea rusofonă și majoritatea moldovenească, fapt ce a servit ca o motivație profundă pentru separatiști să recurgă la secesiune. În particular, rezultatele obținute în cadrul acestui capitol evidențiază motivația sporită a rusofonilor de a lupta în faza timpurie a conflictului. Întrucât minoritatea rusofonă a anticipat o perspectivă mai bună de a câștiga concesiuni sau independență încă din perioada 1 a acestui joc, aceasta a implementat rapid strategia de luptă, în acest sens obținând o explicație referitoare la polarizarea rapidă a opiniei publice în mediul transnistrean. Regula naturală indică clar că minoritatea va prefera aproape întotdeauna să lupte în perioada 1, decât în perioada 2, în care statul central moldovenesc ar fi putut consolida un aparat de securitate intern în Transnistria, ceea ce i-ar fi permis mult mai ușor neutralizarea unei eventuale mișcări de secesiune din viitor. Odată ce motivațiile și oportunitățile rusofonilor le asigurau succesul dorit, aceștia nu au ezitat în utilizarea acestor mijloace eficiente pentru atingerea scopurilor dorite. În paralel, am reușit să aduc o explicație și a principalilor factori ce au acutizat această problemă de angajament, în care am corelat din nou efectul modelului de așezare teritorială, care

a facilitat polarizarea opiniei publice din Transnistria; forța militară și preferințele culturale ale minorității rusofone, unde am consolidat efectul arsenalului militar ca oportunitate esențială de secesiune care a balansat tabăra separatistă ca un adversar puternic; dar și am argumentat rolul garantului extern, în imaginea Federației Ruse. Rezultatul de față a indicat o implicare directă a statului rus în conflictul separatist de pe Nistru, prin sprijinirea politicii separatiste și suplینirea separatiștilor cu armament și pe alocuri, personal militar. Acționând în limitele cunoscutului plan de „protejare” a etnicilor ruși, autoritățile de la Moscova urmăresc de fapt scopuri de menținere a controlului în regiune, și instigând acest conflict înghețat în Moldova, îngreunează extrem de mult parcursul politic independent al noului stat, aspirațiile sale europene, dar și creează o dependență politică a Moldovei față de Federația Rusă.

Pe parcursul ultimilor ani, putem observa cum Federația Rusă continuă să utilizeze Transnistria ca o contrapondere pentru încetinirea integrării europene a Moldovei. Poziția sceptică și dură a Moscovei în ceea ce privește relația Chișinăului cu U.E. confirmă presupunerea pe scară largă că obiectivul său strategic este de a menține Moldova în sfera de influență a Rusiei și de a împiedica apropierea acesteia de Occident. Anexarea Crimeii de către Rusia a stârnit inițial speranțe majore în Republica Moldovenească Nistreană că Moscova va încorpora, în sfârșit, teritoriul secesionist din stânga Nistrului în componența Federației Ruse. Aceste speranțe însă nu au fost materializate. În schimb, a devenit clar că situația Transnistriei, de acum, va deveni mult mai dificilă. Principalele probleme constau în relația cu Ucraina, situația economică problematică și consecințele acordului de asociere U.E. – Moldova. Ministrul transnistrean de externe Nina Shtanski, care a salutat în mod explicit anexarea Crimeii, a subliniat paralelele dintre cele două zone, referindu-se la referendumul transnistrean din 2006, unde o mare majoritate a votat pentru integrarea în Federația Rusă. Ca rezultat, neutralitatea Kievului a fost înlocuită de o atitudine critică, dacă nu ostilă (Fischer, 2016, p. 36). Pe lângă sprijinul Tiraspolului acordat Rusiei, această dezvoltare a fost accelerată de descoperirea autorităților ucrainene și moldovenești că agenții armați din Transnistria participaseră la încercările de destabilizare a Odesei (D.W., 2015). Mai mult de atât, ministrul transnistrean al securității, Vladimir Antyufeyev (1992-2012), de multă vreme a jucat un rol proeminent în construirea unor structuri

cvasistatale în „Republica Populară Donetsk”, în timp ce alți activiști transnistreni sunt activi în regiunile de est ale Ucrainei. În acest mod, Transnistria ar putea sprijini separarea regiunilor sudice și estice ale statului ucrainean – percepută de președintele Putin în 2014 sub denumirea istorică de „*Novorossiya*” – cu scopul de a crea o conexiune terestră controlată de Rusia cu R.M.N. În această măsură, potențialul militar al Transnistriei, *de facto* controlat de Moscova, reprezintă o amenințare reală pentru Ucraina, având în vedere apropierea sa de Odessa și de retorica „Noii Rusii” a Moscovei, astfel Transnistria implicându-se direct în conflictul ruso-ucrainean (Fischer, 2016, p. 37).

Agresiunea rusă împotriva Ucrainei a reamintit inclusiv elitelor moldovenești despre potențialul militar considerabil al armatei transnistrene (aproximativ 7.500 de membri și diferite unități paramilitare). Același lucru se aplică prezenței militare a Rusiei în Transnistria, care cuprinde Grupul Operațional al Forțelor Ruse (O.G.R.F.), ce reprezintă contingentul rus din forțele trilaterale de menținere a păcii, – unități controlate direct de districtul militar vestic al Rusiei (inclusiv la aerodromul militar rus din Tiraspol), și alte facilități (instanța militară, contra-spionajul militar F.S.B.). Potrivit datelor oficiale, aceste unități exclusiv rusești totalizează 1.500 de militari, dintre care 400 sunt incluși în contingentul de menținere a păcii (Mînzarari, 2014). În acest context, mai mulți analiști și politologi anticipează că scenariile de genul celor prezente în estul Ucrainei ar putea apărea, de asemenea, în Republica Moldova. În cazul în care Rusia va căuta o destabilizare violentă a Moldovei cu ajutorul Transnistriei, aceste scenarii ar putea fi fundamental concepute în Găgăuzia, în districtul sudic, în mare parte bulgar, al regiunii Taraclia și în orașul puternic pro-rus Bălți (Fischer, 2016, p. 32).

Totuși, pe lângă menținerea deschisă a conflictului transnistrean, metodele Rusiei includ și influențarea politica internă a Republicii Moldova, prin propagandă și oferirea sprijinului politic, practic și financiar forțelor pro-ruse (Secieru, 2014). Aici ne referim în prim plan la suportul oferit Partidului Socialiștilor din Republica Moldova (P.S.R.M.) și liderului acestuia Igor Dodon, care recent, în decembrie 2020, și-a finalizat mandatul său de președinte al R.M. Inițial, soluționarea conflictului transnistrean reprezenta un angajament ferm al președintelui Dodon și accentua unul dintre obiectivele sale principale incluse în discursul său electoral. În realitate însă, promisiunea nu a fost respectată, iar multiplele întreveneri cu liderul

Republicii Moldovenești Nistrene – Igor Krasnoselski nu au permis soluționarea diferendului. Pe parcursul mandatului său, guvernul moldovean și liderii transnistreni s-au angajat „într-un dialog orientat spre rezultate”, axat pe un set de probleme practice și măsuri de consolidare a încrederii. Părțile au rezolvat mai multe probleme legate de tranzit, educație, agricultură și înregistrarea statisticilor civile. În 2020, restricțiile legate de pandemia COVID-19 au încetinit dialogul, dar în iulie 2020, cele două părți au convenit să discute aspecte legate de tranzit, telecomunicații și conectivitate financiară (C.R.S., 2020). Odată însă cu alegerea noului președinte pro-european Maia Sandu, care își desfășoară mandatul în prezent, începând cu 24 decembrie 2020, problematica conflictului transnistrean a fost din nou pusă în discuție. La scurt timp după ce a câștigat mandatul prezidențial, Maia Sandu a declarat într-un interviu acordat cotidianului ucrainean *Europeiskaya Pravda* (Sidorenko, 2020) că rezolvarea conflictului transnistrean presupune retragerea completă a trupelor rusești din Moldova. Sandu a reiterat că trupele O.G.R.F. trebuie retrase de Rusia, întrucât staționarea acestora pe teritoriul R.M. nu dispune de un statut juridic. Ea a exprimat, de asemenea, poziția potrivit căreia, de vreme ce nu există pericolul revenirii la un conflict armat de mult timp, misiunea militară de menținere a păcii ar trebui transformată într-una civilă, sub egida O.S.C.E.

Aceste declarații ale lui Sandu au provocat imediat reacții negative la Moscova. Oficialii ruși au catalogat scenariul propus de noul președinte al Republicii Moldova ca o revenire la anul 1992 și ca un lucru cu care cei de la Tiraspol nu vor fi niciodată de acord. Ministerul de Externe al Rusiei și Kremlinul au reacționat negativ la aceste clarificări emise de Sandu, subliniind că schimbarea *status quo-ului* conflictului ar putea destabiliza situația din regiunea transnistreană (RIA, 2020). Ministrul rus de externe, Serghei Lavrov, și-a permis să eticheteze drept „iresponsabile” cererile Maiei Sandu privind retragerea trupelor ruse de pe malul stâng al Nistrului (R.B.K., 2020). Fostul președinte Dodon a reacționat, la fel, negativ la declarațiile Maiei Sandu, despre care a afirmat că sunt o greșeală gravă (Sputnik Moldova, 2020). Este clar deci că Federația Rusă are nevoie de un control politic la Chișinău pentru a-și consolida pozițiile geopolitice atât în Republica Moldova, cât și în regiune. Ecranul din spatele căruia Kremlinul încearcă să-și consolideze pozițiile geopolitice în Republica Moldova este conflictul transnistrean. După ce a obținut controlul

politic în Chișinău, scopul final al Moscovei este impunerea unui plan politic pentru soluționarea conflictului transnistrean, după care va avea garanții legale care să asigure controlul său pe întreg teritoriul Republicii Moldova.

Acest plan urmează să fie pus în aplicare printr-un document precum „Memorandumul Kozak”, care ar duce fie la „transnistrizare” (un scenariu în care Tiraspol ar avea un control asupra deciziilor luate de guvern la Chișinău), fie la „Finlandizarea” Republicii Moldova (după modelul Finlandei în timpul „Războiului Rece”, care depindea din punct de vedere al politicii externe de URSS). Înainte ca acest scenariu

să se desfășoare, terenul trebuie „pregătit” la Chișinău pentru federalizarea *de facto* a Republicii Moldova ce ar avea loc prin adoptarea unui set de legi menite să asigure întărirea stării vectorului pro-rus printr-o revenire la situația lingvistică din perioada sovietică, precum și prin asigurarea dominației totale a spațiului informațional moldovenesc de către mass-media rusă. Cel mai probabil, acest pachet geopolitic de legi urma să fie adoptat în al doilea mandat al lui Dodon (Tabârță, 2020). Realitățile actuale indică însă vectorul european de rezolvare al acestui conflict, însă cooperarea cu Federația Rusă nu este exclusă.

BIBLIOGRAFIE

- Autodeterminare. (1998). În *Dicționarul Explicativ al Limbii Române, Ediția a II-a*. URL: <https://www.dex.ro/autodeterminare>. (Accesat la 15.04.2021).
- Bershin, E. (2002). *Дикое поле. Приднестровский разлом. (Câmpul sălbatic. Colapsul transnistrean.)*. (Vol. 1). Moscova, Federația Rusă: Druzhba narodov.
- Congressional Research Service. (2020). *Moldova: An Overview*. URL: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10894>. (Accesat la 14.06.2021).
- Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. (1994). URL: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=363979>. (Accesat la 04.06.2021).
- Costaș, I. (2012). *Transnistria, 1989–1992: Cronica unui război „nedeclarat”*. București, România: Editura RAO.
- Covalschi, S. și Leancă, V. (2014). Aspect Geopolitic al Conflictului Transnistrean. *Jurnalul Juridic Național: Teorie și Practică*, 242–247.
- Coyle, J. J. (2018). *Russia's Border Wars and Frozen Conflicts* (1st ed. 2018 ed.). Orange, CA: Palgrave Macmillan.
- Dembinska, M., și Danero Iglesias, J. (2013). The Making of an Empty Moldovan Category within a Multiethnic Transnistrian Nation. *East European Politics and Societies: And Cultures*, 27(3), 413–428. <https://doi.org/10.1177/0888325413484174>.
- Deutsche Welle. (2015, December 1). Das explosive Erbe der Sowjetzeit. URL: <https://www.dw.com/de/das-explosive-erbe-der-sowjetzeit/a-18886510>. (Accesat la 10.06.2021).
- Etniger, J. (1993). *Межнациональные конфликты в СНГ и международный опыт (Conflictele interetnice în CSI și experiența internațională)*. *Svobodnaia Misli*, 3, 89–90.
- Fane, D. (1993). Moldova: Breaking Loose from Moscow. În Brummer I. (Ed.), *Nations and Politics in the Soviet Successor States* (pp. 121–153). New York, NY: Cambridge University Press.
- Fearon, J. D. (1995). *Ethnic War as a Commitment Problem*. Stanford, CA: Stanford University.
- Fearon, J. D. (1998). Commitment Problems and the Spread of Ethnic Conflict. În Lake D. A. și Rothchild D. (Ed.), *The International Spread of Ethnic Conflict: Fear, Diffusion, and Escalation* (pp. 107–126). Princeton, CA: Princeton University Press.
- Fischer, S. (Ed.). (2016). *Not frozen! The unresolved conflicts over Transnistria, Abkhazia, South Ossetia and Nagorno-Karabakh in light of the crisis over Ukraine* (Vol. 9). Berlin, Germania: Stiftung Wissenschaft und Politik -SWP- Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit.
- Goemans, H. (2006). Bounded communities: Territoriality, territorial attachment, and conflict. În M. Kahler & B. Walter (Ed.), *Territoriality and Conflict in an Era of Globalization* (pp. 25–61). Cambridge, UK: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511491450.002>.
- Greuc, V. (2005). *O viziune din focarul conflictului de la Dubăsari*. Chișinău, Republica Moldova: Prut International.
- Gurr, T. R. (1970). *Why men rebel*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Hardin, R. (1995). *One for all: The logic of group conflict*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Hill, F. și Jewett, P. (1994, January). „BACK IN THE USSR” *Russia's Intervention in the Internal Affairs of the Former Soviet Republics and the Implications for United States Policy Toward Russia*. URL: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/Back-in-the-USSR-1994.pdf>. (Accesat la 18.05.2021).
- Horowitz, D. (1985). *Ethnic groups in conflict*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Kozhokin, E. M. (Ed.). (2004). *Молдавия: современные тенденции развития (Moldova: tendințe moderne de dezvoltare)*. Moscova, Federația Rusă: ROSSPEN.
- Lichbach, M. (1995). *The Rebel's Dilemma*. Ann Arbor, Michigan: University of Michigan Press.
- Lugar, R., Committee on Foreign Relations, United States Senate. (2011, February). *Will Russia And Eastern Europe's last frozen conflict?* (First Session). U.S. Government Printing Office. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CPRT-112SPRT63345/html/CPRT-112SPRT63345.htm>. (Accesat la 27.03.2021).
- Ministerul Dezvoltării Economice al Republicii Moldovenești Nistrene. (2020). *Статистический ежегодник 2020 год (Anuarul statistic 2020)*. URL: <http://mer.gospmr.org/gosudarstvennaya-sluzhba-statistiki/informacziya/ezhegodnik-gosudarstvennoj-sluzhby-statistiki/statisticheskij-ezhegodnik-2020-god.html>. (Accesat la 17.02.2021).

- Minzarari, D. (2014). *Ukraine Taking Drastic Measures to Diminish the Risk of an 'Odessa People's Republic'* (150). Eurasia Daily Monitor 11. URL: <https://jamestown.org/program/ukraine-taking-drastic-measures-to-diminish-the-risk-of-an-odessa-peoples-republic/>. (Accesat la 15.06.2021).
- Musteață, S. (2014). 1991: a Chronology of Moldova's Independence. *Euxenios, Online Journal of the Center for Governance and Culture in Europe*, (15/16), 92–103.
- Olkott, V. Tishkova, A. Malashenko. (1997). *Идентичность и конфликт в постсоветских государствах (Identitate și conflict în statele post-sovietice)*. Moscova, Federația Rusă: Carnegie endowment for intern peace.
- Osipov, I. S. (2014). *Большая российская энциклопедия (Marea enciclopedie rusească)*. (Kravets S. L., Ed.). Moscova, Federația Rusă: Большая Российская энциклопедия.
- Posen, B. R. (1993). The security dilemma and ethnic conflict. *Survival*, 35(1), 27–47. <https://doi.org/10.1080/00396339308442672>.
- R.B.K. (2020, Decembrie 1). Лавров назвал безответственной идею Санду вывести войска из Приднестровья (Lavrov a considerat iresponsabilă ideea lui Sandu de retragere a trupelor din Transnistria). URL: <https://www.rbc.ru/politics/01/12/2020/5fc65b159a79472e79b94dc3>. (Accesat la 14.06.2021).
- R.I.A. Novosti. (2020, Noiembrie 30). Санду потребовала вывести из Приднестровья российских военных (Sandu a cerut retragerea militarilor ruși din Transnistria). URL: <https://ria.ru/20201130/voennye-1586935281.html>. (Accesat la 14.06.2021).
- Schelling, T. (1960). *The Strategy of Conflict* (Vol. 1). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Secieru, S. (2014). *How to Offset Russian Shadow Power? The Case of Moldova*. Warsaw: Polish Institute of International Affairs [PISM]. URL: [https://www.files.ethz.ch/isn/185363/Bulletin%20PISM%20no%20125%20\(720\).%2031%20October%202014.pdf](https://www.files.ethz.ch/isn/185363/Bulletin%20PISM%20no%20125%20(720).%2031%20October%202014.pdf). (Accesat la 12.06.2021).
- Sidorenko, S. (2020, November 20). „Российские войска должны уйти из Приднестровья, а Крым – это Украина”: интервью Майи Санду („Trupele rusești trebuie să părăsească Transnistria, iar Crimeea aparține Ucrainei”: interviu cu Maia Sandu). URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/interview/2020/11/20/7116719/>. (Accesat la 14.06.2021).
- Sofransky, O. (2002). Ethno-political Conflict in Moldova. În Jureković P. (Ed.), *Multiethnic State or Ethnic Homogeneity: The Case of South East Europe* (pp. 73–98). Austria, Vienna: National Defence Academy.
- Solozobov, I. (2006). Непризнанная Россия (Rusia nerecunoscută). *ЕвроАзия. Информационно-Аналитический Бюллетень (EuroAsia. Buletin Informativ Și Analitic)*, 56–59.
- Sputnik Moldova. (2020, November 21). Dodon, despre declarația lui Sandu privind Transnistria: O mare greșală. URL: <https://ro.sputnik.md/moldova/20201121/32592754/dodon-declaraii-maia-sandu-transnistria.html>. (Accesat la 14.06.2021).
- Țabără, I. (2020). *Russian military presence in Moldova – a sensitive issue for the future of relations between Chișinău and Moscow*. Bulletin: Power, Politics & Policy, IDIS. URL: <http://viitorul.org/files/IDIS%20Bulletin%20Power%20Politics%20Policy%20No8%20EN.pdf>. (Accesat la 12.06.2021).
- Toft, M. D. (2002). Indivisible territory, geographic concentration, and ethnic war. *Security Studies*, 12(2), 82–119. <https://doi.org/10.1080/09636410212120010>
- Vahl, M., și Emerson, M. (2004). Moldova and the Transnistrian conflict. *JEMIE - Journal on Ethnopolitics and Minority issues in Europe*, (1), 1–29.
- Van Houten, P. (1996). *The role of the homeland in ethnic relations: Illustrations from Eastern Europe* (Lucrare prezentată la Midwest Political Science Association, Chicago).
- Volkova, A. (2006). *Референдумы в Приднестровской Молдавской Республике (1989–2006) (Referendumele din Republica Moldova nisteană (1989–2006))*. Tiraspol, Transnistria: GUIPP „TIPAR”.
- Waters, T. (2001). *Security Concerns in Post-Soviet Moldova*. Camberley, Londra: The Conflict Studies Research Centre.
- Weidmann, N. B. (2009). Geography as Motivation and Opportunity. *Journal of Conflict Resolution*, 53(4), 526–543. <https://doi.org/10.1177/0022002709336456>.

ANEXE

Anexa Nr. 1: *LEGE Nr. 3462 din 31-08-1989 cu privire la revenirea limbii moldovenești la grafia latină:*

Articolul 1. A trece scrisul limbii moldovenești la grafia latină.

Articolul 2. A aproba alfabetul limbii moldovenești:

A a „a”, Ă ă „ă”, B b „be”, C c „ce”, D d „de”, E e „e”, F f „fe”, G g „ghe”, H h „ha”, I i „i”, Î î „î”, J j „je”, L l „le”, M m „me”, N n „ne”, O o „o”, P p „pe”, R r „re”, S s „se”, Ș ș „șe”, T t „te”, Ț ț „țe”, U u „u” V v „ve”, X x „ics”, Z z „ze”.

Literele K k, Q q, W w, Y y se folosesc în nume proprii și în neologisme cu caracter internațional.

Articolul 3. A abroga Legea RSS Moldovenești din 10 februarie 1941 „Cu privire la trecerea scrisului moldovenesc de la alfabetul latin la alfabetul rus”.

LEGE Nr. 3465 din 01-09-1989 cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești

Articolul 1. În conformitate cu Constituția (Legea Fundamentală) a RSS Moldovenești limba de stat a RSS Moldovenești este limba moldovenească, care funcționează pe baza grafiei latine. Ca limbă de stat, limba moldovenească se folosește în toate sferile vieții politice, economice, sociale și culturale și îndeplinește în legătură cu aceasta funcțiile limbii de comunicare interetnică pe teritoriul republicii.

RSS Moldovenească garantează tuturor locuitorilor din republică învățarea gratuită a limbii de stat la nivelul necesar pentru îndeplinirea obligațiilor de serviciu.

Articolul 3. Limba rusă, ca limbă de comunicare între națiunile din Uniunea RSS, se folosește pe teritoriul republicii alături de limba moldovenească în calitate de limbă de comunicare între națiuni, ceea ce asigură un bilingvism național-rus și rus-național real.